

บทที่ ๕

ข้อขัดแย้งศาสนาเซนจากพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

๑. เรื่องตบะ, การขจัดกรรมและความเชื่อเรื่องการเคยเกิดมาแล้วในชาติก่อน

ศาสนาเซนถือตบะ คือการทรมานร่างกายว่าเป็นหัวใจของข้อปฏิบัติทั้งหมดในการขจัดกรรมตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่เกี่ยวกับศาสนาเซน ตบะคือการทรมานร่างกายของเซนกาสินิกที่เป็นนักบวชนั้น ทางพุทธศาสนาไม่เห็นด้วย โดยเห็นว่าการกระทำอย่างนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องของการขจัดกรรม แต่เป็นการเพิ่มความทุกข์ให้แก่ตัวเองโดยใช่เหตุ

ในการสนทนาเรื่องอุปกิเลสแห่งจิตระหว่างพระพุทธเจ้ากับเจ้าภากยะองค์หนึ่งที่มีพระนามว่ามหานามะ พระพุทธเจ้าได้ทรงเล่าถึงการที่พระเจ้ากัทรัง โคตมพบกับพวกนิกรนต์ในเรื่องการทรมานร่างกาย ณ ตำบลกาฬิลา ช่างภูเขาสีลิลิ เขตพระนครราชกฤห์ ซึ่ง ณ สถานที่นั้น พวกนิกรนต์จำนวนมากเป็นผู้ถือวัตรโดยการปีนอย่างเดียว ใช้ความพยายามและความอดทนอย่างสูง การกระทำของพวกนิกรนต์เหล่านั้น ทำให้พวกเขาต้องรับทุกข์เวทนาอันแสนอาหัส เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพบเห็นอาการเหล่านั้น พระองค์ก็ทรงถามถึงสาเหตุแห่งการกระทำ พวกเขาได้ตอบพระพุทธเจ้าว่า

กูกรูมีอายุ นิกรนต์ นาฏบุตร ฐัรรมทั้งปวง เห็นธรรมทั้งปวง ยืนยั่งอยู่อดทนอดกลั้นทุกส่วนว่า เมื่อเราเดินก็ดี ยืนก็ดี หงายก็ดี ตื่นก็ดี ญาณทัศนะปรากฏอยู่ติดต่อเสมอไป นิกรนต์ นาฏบุตร นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า กูกรูนิกรนต์ทั้งหลายผู้เจริญ บาปกรรม ที่พวกท่านทำแล้วในกาลก่อนมีอยู่ พวกท่านจงสดับบาปกรรมนั้นเถิด ภัยปฏิบัติหากันประดอบด้วยการกระทำที่ทำยากลำบากนี้ ข้อที่ทำทั้งหลายสำรวมกาย วาจา ใจ ในบัดนี้มัน เป็นการไม่กระทำบาปต่อไป เพราะเหตุกรรมเก่าด้วยตบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ ความไม่ถูกบังคับจึงมี เพราะไม่ถูกบังคับต่อไป ความสิ้นกรรมจึงมี เพราะสิ้นกรรม ความสิ้นทุกข์จึงมี

เพราะสิ้นทุกข์ ความสิ้นเวทนาจึงมี เพราะสิ้นเวทนาจัดเป็น
อันว่าพวกท่านสัสทุกขได้ทั้งหมด คำที่นิครนถ์นำอุปุตรกล่าวแล้วนั้น
ขอมใจและควรแก่พวกข้าพเจ้า และเพราะเหตุนี้ พวกข้าพเจ้า
จึงเป็นผู้มีใจยินดี

คำตอบของพวกนิครนถ์ที่ทำการทรมานร่างกายอยู่นั้น ทำให้เราทราบว่า พวก
เขามีความจงใจที่กระทำเช่นนั้น และทำด้วยเต็มใจ ถึงแม้ว่าการกระทำนั้นจะให้ผลเป็น
ทุกข์ พวกเขาดูถือว่าเป็นการขจัดกรรมเก่าและไม่สร้างกรรมใหม่ หากสรุปคำตอบของพวก
นิครนถ์เหล่านั้น จะได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. พวกเขาเชื่อว่าศาสนาของพวกเขา เป็นผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง และสอนในสิ่ง
ที่ถูกต้อง

๒. พวกเขาเชื่อว่าแต่ละคนที่เกิดมาในโลกนี้นั้น มีกรรมเก่าติดมาด้วย

๓. หน้าที่ของพวกเขาคือการขจัดกรรมเก่าให้หมดไป และไม่สร้างกรรมใหม่

๔. กรรมเก่าต่าง ๆ จะหมดได้ควยคนะอย่างเดียว และในขณะที่บำเพ็ญคนะ
นั้นกรรมใหม่ไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้อีก

๕. หากหมดทั้งกรรมเก่ากรรมใหม่ จะไม่มีอำนาจใด ๆ ที่จะมายังคับให้คน
เราต้องเป็นไปต่าง ๆ นานา

๖. กรรมหมด ความทุกข์ทั้งหมด ความทุกข์หมดก็ไม่คงมาพบกับความรู้สึกร
ต่าง ๆ อีก เพราะพวกนิครนถ์มีความเชื่ออย่างนี้ จึงตั้งหน้าบำเพ็ญคนะโดยการทรมาน
ร่างกายควยความยินดีและเต็มใจ

เมื่อพระพทชเจ้าทรงได้ฟังพวกนิครนถ์ตอบอย่างนั้น จึงตรัสไปว่า 'คุณนิครนถ์
ผู้มีอายุ พวกท่านทั้งหลายทราบละหรือว่า เราทั้งหลายได้มีแล้วในกาลก่อน มิใช่

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๒, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มูลป้อมวรรค : จุฬทุกขกัณฑ์ขสุตตร ข้อ ๒๑๔, หน้า ๑๔๗.

“ไม่ได้มีแล้ว”

พวกนิกรนท่ไม่สามารรถที่จะตอบคำถามของพระพุทธเจ้าได้ พระพุทธเจ้าได้ถามถึงเรื่องต่าง ๆ เช่น

การทราบถึงบาปกรรมที่เคยกระทำไว้

ทุกข์มีประมาณเท่าไรที่ขจัดได้เพราะการบำเพ็ญศบะ

พวกนิกรนท่เหล่านั้นก็ไม่สามารถที่ตอบได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า

คุณนิกรนท่ผู้มีอายุ ตามที่ใดทั้ง พวกท่านไม่ทราบว่าในปางก่อน เราได้มีมาแล้วหรือไม่ ไม่รู้ว่าปางก่อนเราได้กระทำบาปไว้หรือไม่ ทั้งไม่รู้ว่าเราได้ทำบาปกรรมไว้อย่างนั้นอย่างนี้ ไม่รู้ว่าทุกข์เท่านี้ เราสละได้แล้ว ทุกข์เท่านี้จำต้องสลัด เมื่อสลัดทุกข์อย่างนี้ได้แล้ว ทุกข์ทั้งปวงเป็นอันสลัดไปด้วย ไม่รู้จักการละอกุศลธรรมและการรับกุศลธรรมให้เกิดในใจจวบจน คุณนิกรนท่ผู้มีอายุ เมื่อเป็นเช่นนี้ คนทั้งหลายจักบวชในสำนักของท่านก็เฉพาะแต่คนที่มิมรยาทเลวทราม เป็อนโศกहित ทำกรรมชั่วช้าเป็นผู้เกิดทุกข์กายภายหลังในหมุมหมุม^๒

พิจารณาคำพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พวกนิกรนท่เหล่านั้น มีทางที่จะตีความหมายได้ว่า การที่พวกนิกรนท่กระทำการบำเพ็ญศบะนั้น เป็นการกระทำที่ไร้เหตุผล เพราะไม่รู้ว่าเหตุผลของการกระทำ แต่กระทำไปเพราะเชื่อตามกาลสคาเท่านั้น เป็นการทำให้ตัวเองเดือดร้อนโดยไร้เหตุผล และกองทัพที่พระพุทธเจ้าทรงตัดสินว่า มีแต่คนเลวเลวๆที่จะมาชกในศาสนาเจนนั้นเพราะแก่ละคนที่ยบวชแล้ว ก็ใช้ความพยายามในการทรมาณร่างกายอย่างเดียว การทำตัวเองให้ได้รับความเดือดร้อนในชาตินี้ แสดงว่า ใชชาติก่อนหรือกาลก่อน แม้กระทั่งกองบวชจักกระทำแต่กรรมชั่วอย่างเดียว ส่วนคนดี ๆ ไม่จำเป็นจะต้องบวช

^๑พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๒, ชุดสันตปิฎก ปรัชณินิกาย มุลฉบับแปล : จุฬาลงกรณ์ราชบุตร ชุด ๒๒๐, หน้า ๑๔๘.

^๒เล่มเดียวกัน สุตตเรียวกัน

การโต้แย้งในเรื่องการบำเพ็ญตบะของพวกนิครนถ์นั้น ในเทวทสุตร ยังมี การบันทึกต่อไปว่า เมื่อพวกนิครนถ์ไม่สามารถที่จะตอบพระพุทธเจ้าได้ว่า ไค้ห้ามบาปกรรม ไว้ในกาลก่อนหรือไม่ ไม่ทราบว่าสัสตทุกข์ไค้เท่าไร ทุกข์มีประมาณเท่าไรที่จะต้องสัสต และสัสตทุกข์ไค้เท่าไรจึงจะจัดว่าสัสตทุกข์ไค้หมด พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า "เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกนิครนถ์ผู้มีอายุ ไม่ควรจะพยากรณ์ว่าปริศนุคคลนี้ยอมเสวยเวทนาอย่างไค้อย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ไค้ เป็นทุกข์ก็ไค้ มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ไค้ ข้อนั้นทั้งหมดเป็นเพราะเหตุแห่งกรรมที่ตน ทำไว้ในกาลก่อนิ....." เพราะเหตุที่พวกนิครนถ์ถือว่าบาปกรรมที่มีในชาติก่อนมี ติคตัวมาคังที่กล่าวแล้วจึงถือการบำเพ็ญตบะเป็นสำคัญ พระพุทธเจ้าจึงทรงชี้แจงให้เห็นว่า ในเมื่อเขาเหล่านั้นไม่ทราบว่ามิใช่บาปกรรมในชาติก่อนหรือไม่ ก็ไม่ควรสรุปว่าทุกคนมีบาป- กรรมติดตัวมา การพยายามแต่จะขจัดกรรมอย่างเดียวกโดยไม่รู้ว่ามีบาปกรรมหรือไม่ เป็น เรื่องที่ไม่ควรอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้ายังทรงแนะนำอีกว่า พวกนิครนถ์รู้ตัวว่ามีบาปกรรม จริง จึงจะควรบอกไค้ว่าบุคคลไค้รับทุกข์หรือสุข เพราะเหตุแห่งกรรมในกาลก่อนนี้

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังทรงแนะนำ ใค้นิครนถ์เหล่านั้นรู้สาเหตุแห่งการขจัด ความทุกข์ให้ถูกจุด การเจ็บปวดหากมีเพื่อการนำบิคหรือขจัดความทุกข์ที่หนักกว่า ก็ควร จะกระทำตัวอย่างเช่น คนที่ถูยิงด้วยลูกศรที่อาบยาพิษ หากปล่อยยให้พิษซึมรวมเข้าไปก็ จะทำให้เสียชีวิต การนำบิคที่ถูกต้องวิธีคือ การหาหมอมายาตัดเอาลูกศรออก การรักษา แบบนี้ ถึงแม้จะเจ็บปวดอย่างไรก็ควรจะทน เพราะยอมเจ็บปวดครั้งเดียวก่อนแล้วสบาย ทีหลัง ยอมดีกกว่าการเสียชีวิต

การทรมาณตน หรือการบำเพ็ญตบะของพวกนิครนถ์ยอมก่อให้เกิดความทุกข์ ความเจ็บปวดแกร่างกายอย่างมาก พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามถึงความเจ็บปวดเหล่านั้นใน ขณะที่เขาทำสังฆมานร่างกาย พวกเขาก็ตอบตามความเป็นจริงว่า ในขณะที่ใช้

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๔, สุตตันตปิฎก อุมัช- ฌิมนิกาย อุปริบัตตาสกั: เทวทสุตร ข้อ ๔, หน้า ๒

ความพยายามอย่างแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า ยอมรับทุกขเวทนาอย่างเจ็บแสบ
 ผลที่เห็นได้ชัดจากการทรمانร่างกายของพวกนิครนถ์ก็คือ การได้รับความเจ็บ-
 ปวดในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าทรงพยายามเน้นให้พวกนิครนถ์เหล่านั้นรู้จักผลจริง ๆ ที่ได้
 รับจากการทรمانร่างกายซึ่งเห็นได้ชัด หลังจากตรัสได้ถึงเรื่องของการทรمانร่างกาย
 แล้ว พระองค์ก็ยังตรัสถามพวกนิครนถ์เหล่านั้นในทำนองที่ว่า ด้วยความพยายามของ
 พวกเขา จะบังเกิดให้เกิดผลต่อไปนี้ได้ตามใจปรารถนาหรือไม่ คือ
 กรรมใดเป็นของให้ผลในปัจจุบัน ขอกรรมนั้นจงให้ผลในชาติหน้า
 กรรมใดที่จะให้ผลในชาติหน้า ขอกรรมนั้นจงให้ผลในปัจจุบัน
 กรรมใดที่ให้ผลเป็นสุข ขอกรรมนั้นจงให้ผลเป็นทุกข์
 กรรมใดที่จะให้ผลเป็นทุกข์ ขอกรรมนั้นจงให้ผลเป็นสุข
 กรรมใดที่ให้ผลเสร็จสิ้น ขอกรรมนั้นจงเป็นกรรมที่ให้ผลอย่าเพิ่งเสร็จสิ้น
 กรรมใดที่ให้ผลไม่เสร็จสิ้น ขอกรรมนั้นจงให้ผลเสร็จสิ้น
 กรรมใดที่ให้ผลมาก ขอกรรมนั้นจงให้ผลน้อย
 กรรมใดเป็นของให้ผล ขอกรรมนั้นจงอย่าให้ผล
 กรรมใดเป็นของไม่ให้ผล ขอกรรมนั้นจงให้ผล
 พวกนิครนถ์เหล่านั้น ไม่สามารถที่จะตอบให้ความกระจ่างแก่พระพุทธเจ้า
 พระองค์จึงตรัสแก่พวกภิกษุของพระองค์ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าหมूसัตว์ยอมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่ง
 กรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน พวกนิครนถ์ก็ต้องเป็นผู้กระทำกรรมชั่ว
 ในบัดนี้พวกเขาจึงเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบเห็นปาน
 นี้... ถ้าหมूसัตว์ยอมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งความพยายามใน
 ปัจจุบัน พวกนิครนถ์ก็ต้องมีความพยายามในปัจจุบันเดวแน่ ในบัดนี้
 พวกเขาจึงได้เสวยทุกขเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบเห็นปานนี้....
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพยายามไร้ผล ความเพียรไร้ผล อย่างนี้แล^๒

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๔, สุตตันตปิฎก มัช-
 ฉิมนิคาย อุपरินิภคสาฎก: เทวทหสูตร ข้อ ๔, หน้า ๒

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๔, สุตตันตปิฎก มัช-
 ฉิมนิคาย อุपरินิภคสาฎก: เทวทหสูตร ข้อ ๑๐, หน้า ๔

จากการสอบถามความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ของพวกนิครนถ์เกี่ยวกับ การปฏิบัติแบบทรมานหรือการบำเพ็ญตบะ พระพุทธเจ้าได้ทรงสรุปการกระทำของพวกเขา ไว้อย่างชัดเจน ตามหลักฐานที่กล่าวมาแล้ว เมื่อพวกภิกษุที่เป็นสาวกของพระองค์ทูลถาม ถึงเรื่องความพยายามที่มีผล พระองค์ทรงวางแนวสำหรับการปฏิบัติตนของภิกษุไว้ ๓ ประการ คือ

๑. ไม่เอาความทุกข์มาทับถมตน
๒. ไม่สละความสุขที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ
๓. ไม่เป็นผู้หมกมุ่นอยู่ในความสุข^๑

แนวทางทั้ง ๓ ประการนี้ นับว่าขัดกับแนวทางการปฏิบัติของพวกนิครนถ์โดยสิ้นเชิง พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า การเอาทุกข์มาทับถมตนนั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดเลย อีกอย่างหนึ่ง การกระทำของพวกนิครนถ์เป็นการปฏิบัติตนที่เคร่งครัดเกินไป ซึ่งพระองค์ทรงเรียกว่า "อัสติกิลมถานุโยค" ในสมัยที่พระองค์กำลังแสวงหาความพ้นทุกข์ พระองค์ก็เคยทดลองปฏิบัติแบบนี้มาแล้ว ส่วนในข้อที่ว่าไม่สละความสุขที่เกิดขึ้นโดยธรรม นั้น มีความหมายถึงความสุขที่เกิดจากการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ พระองค์ทรงเน้นอยู่เสมอว่าชีวิตคนเราเต็มไปด้วยความทุกข์ หน้าที่ของพุทธศาสนิก โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นนักบวช จะต้องพยายามสลัดทุกข์ให้ได้ แล้วจะพบความสุขตามคติของศาสนา แต่พระองค์ก็ไม่ยอมให้สาวกของพระองค์ติดอยู่ในความสุขที่เกิดขึ้นนั้น

เกี่ยวกับเรื่องตบะนี้ พระพุทธเจ้ายังทรงตำหนิการที่นักบวชต่าง ๆ พากัน บำเพ็ญตบะผิดวิธี แล้วยึดการกระทำเช่นนั้นว่าเป็นความดี เพราะพอใจในลาภสักการะ ที่คนนำมาให้ เพราะเหตุแห่งการบำเพ็ญตบะ พระองค์เคยคร่ำครวญว่าในการขจัดบาปด้วยตบะ นี้มีอุปกิเลสมากในส่วนที่เกี่ยวกับพวกนิครนถ์ พระองค์คร่ำครวญว่า

---

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๔, สุตตันตปิฎก มัช-
ฉิมนิคาย อุปปริมถสสัง: เทวทหสูตร ข้อ ๑๐, หน้า ๘,

“บุคคลผู้มีทมะในโลกนี้ เป็นผู้เปลือยกายไร้ภรรยา...เป็นผู้ห้ามน้ำเย็น ขวนขวายใน การห้ามน้ำเย็น.....”^๑

การบำเพ็ญทมะของศาสนาเซน หรือของศาสนาอื่น พระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นด้วย ว่าเป็นการขจัดมาอย่างบริบูรณ์ เพราะไม่ใช่เป็นหนทางที่จะทำให้หมดกรรมและกิเลส ในบางครั้งการกระทำอย่างนั้น เป็นการพอกพูนกิเลสด้วยความเห็นผิด ในพุทธศาสนา ก็มีการบำเพ็ญทมะเหมือนกัน แต่ทมะในพุทธศาสนามีได้หมายถึงการเอาทุกข์มาทับถมร่างกาย แต่หมายถึงการดำรวมไม่ให้เกิดกิเลสเกิดขึ้นในใจ

ทมะและการขจัดกรรมของศาสนาเซน ได้รับการโต้แย้งจากพุทธศาสนาตามหลักฐานตามที่กล่าวมาไว้

๒. การถือการอบรมตนทางกายเป็นข้อสำคัญ

การอบรมตนที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นหลักการปฏิบัติตนเพื่อให้เป็นนักบวชที่ถูกต้อง และ เป็นหลักการของผู้ที่จะแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง

ในเรื่องนี้มีสาวกของนิครนถ์นามบุตรคนหนึ่งชื่อ สัจจนิครนถ์ ซึ่งเป็นนักโต้ตอบ พุคคย่อกตนเองว่าเป็นนักปราชญ์ และชนส่วนมากก็ยอมรับว่าเขาเป็นคนที่มีความรู้ดี ใน วันหนึ่งเขาเข้าไปยังสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ ป่ามหาวัน เขตเมืองเวสาลี โดยมุ่งหมายที่จะโจมตีพุทธศาสนา พระอาณนทซึ่งเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดของพระพุทธเจ้า ก็ได้จัดการให้เขาได้สนทนาโต้ตอบกับพระพุทธเจ้า การสนทนาครั้งนี้นิครนถ์มีความ-ปรารถนาที่จะโต้การมกับพระพุทธเจ้า ในเรื่องการปฏิบัติตนของนักบวชในศาสนาต่าง ๆ ไม่จำเพาะ ศาสนาเซนอย่างเดียว

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๑, สุตตันตปิฎก ทีฆ-นิกาย ปาฎิกวรรค: อุมพริกสูตร ข้อ ๒๓, หน้า ๓๓

^๒ พระไตรปิฎกฉบับเดียวกัน เล่ม ๑๒, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก: มหาสัจจกสูตร ข้อ ๔๐๕-๔๐๖, หน้า ๓๖๐-๓๖๑.

ในตอนแรก สัจจนิกเรณูผู้คึงนักบวชในศาสนาอื่น ๆ ที่มีการอบรมตนตามวิธี การต่าง ๆ เช่น นักบวชบางศาสนาอบรมกายอย่างเดียว ไม่อบรมจิตใจ ก็ได้รับทุกข- เวทนาทางกาย นักบวชบางพวกอบรมใจอย่างเดียวไม่อบรมกาย ก็ประสบทุกขเวทนา ทางใจ เขาถามพระพุทธเจ้าว่า ทำไมนักบวชเหล่านั้นต้องเป็นเช่นนั้น และประเด้น สุกท้ายของการเริ่มต้นสนทนา เขาแสดงความเห็นว่าสาวกของพระพุทธเจ้ามีความหมั่น- เพียรในการอบรมจิตอย่างเดียว แต่ไม่อบรมกาย ซึ่งเป็นประเด็นที่เขาต้องการจะโจมตี แนนที่พระพุทธเจ้าจะทรงตอบหรือโต้แย้งคำถามและคำกล่าวของสัจจนิกเรณู ในทันที พระองค์ก็สยบยอมถามถึงความรู้เกี่ยวกับการอบรมกายของสัจจนิกเรณู แต่เขาไม่- สามารถที่จะตอบให้ตรงประเด็นได้ เขาไหลไปบอกการปฏิบัติตนของนักบวชต่าง ๆ ที่มี ชื่ออยู่ในสมัยนั้น ที่เขาเห็นว่าเป็นการอบรมที่ผิด และเมื่อพระพุทธเจ้าทรงถามถึงการ อบรมจิตเขาก็ไม่สามารถให้คำตอบได้ เพราะในศาสนาเขเน้นการอบรมกายมากกว่า การอบรมจิต

พระพุทธเจ้าเลยตรัสว่า "กายภาวนา (การอบรมกาย) กอนั้น ท่านเจริญแล้ว แม่กายภาวนานั้นไม่ประกอบด้วยธรรมในอริยวินัย ท่านยังไม่รู้จักกายภาวนา จักรู้จักจิตภาวนา (การอบรมจิต) ได้อย่างไร"

พระพุทธเจ้าทรงตำหนิสัจจนิกเรณูเสียก่อน ความนี้แสดงพระทัศนะเดิมของ พระพุทธเจ้าที่ทรงมีต่อการปฏิบัติตนของพวกนิกเรณู พระคำรัสที่ว่า "แม่กายภาวนานั้น ไม่ประกอบด้วยธรรมในอริยวินัย" หมายถึงว่า การอบรมตนอย่างทีสัจจนิกเรณู และ คนอื่นในศาสนาเขนกระทำนั้น ไม่ได้เป็นข้อปฏิบัติที่ดี

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๒, สุตตันตปิฎก มัช- ฌิมนิกาย มูลปัดถกสัง: มหาสัจจกสูตร ข้อ ๔๐๗, หน้า ๓๖๑

เมื่อทรงดำเนินนิกรณแล้ว ก็ทรงตรัสบอกถึงการที่คนในโลกนี้มีใครเป็นผู้
อบรมกายและจิตว่า จะต้องรับเอาทั้งความรู้ดีทุกข้อและสุขอยู่ตลอดเวลา เพราะมีจิตกับ
กายและจิตไม่ได้ แต่สำหรับพระองค์แล้วไม่มีความรู้สึกทั้ง ๒ อย่าง เพราะพระองค์
มีกายและใจอบรมดีแล้ว พระองค์ทรงเล่าถึงการทรมาณร่างกายที่พระองค์เคยทรงกระทำ
มา แต่ก็ไม่มีใครรับผลอะไร นอกจากทุกข์เวทนาที่เกิดแก่ร่างกายเท่านั้น

ข้อสำคัญที่พระองค์ทรงเน้นให้สังคมนิกรณทั้งคือ การอบรมจิตใจ และจิตใจ
นั้นต้องอยู่ในร่างกายที่สมบูรณ์ ไม่ใช่ทรมาณแต่ร่างกายโดยไม่คำนึงถึงความเป็นไปของ
จิตใจเลย พระองค์ชี้ให้เห็นว่าการทำให้ร่างกายเดือดร้อนดังที่พระองค์เคยทำมา หรือ
ดังที่พวกนิกรณทั้งหลายกระทำอยู่นั้น ไม่ใช่เป็นการอบรมกาย แต่เป็นการทรมาณร่างกาย
ร่างกายที่ถูกทรมาณไม่ได้ทำให้จิตใจได้รับอะไร นอกจากความเจ็บปวด พระองค์จึงมุ่ง
การอบรมจิตใจให้เป็นสมาธิ พระองค์ตรัสบอกถึงผลการอบรมจิตใจว่า "เราเมื่อมีจิตเป็น
สมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลส อ่อน แกร่งการงาน ตั้งมั่น ไม่
หวั่นไหวอย่างนี้ ก็น้อมจิตใจไปเพื่ออาสาชวยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์
นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา....."

เมื่อจิตใจหลุดพ้นจากกิเลสต่าง ๆ ได้ ความรู้ต่าง ๆ ก็ย่อมเกิดขึ้นแก่จิตใจได้
และจิตใจที่หมดกิเลสย่อมไม่ปล่อยให้ความรู้สึกต่าง ๆ ครอบงำ

ความรู้ในพระสูตรนี้ทั้งหมด เป็นบทสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับสังคมนิกรณ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๒, สุตตันตปิฎก มัช-
ฌิมนิกาย มุคขมัลลชาดก: มหาสังจกสูตร ข้อ ๔๒๔, หน้า ๓๗๕

ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระองค์ไม่ยอมรับการอบรมตนแบบทรมาณร่างกายอย่างที่
 สัจจนิกรนต์และคนอื่น ๆ ที่เป็นสาวกของนิครนต์นาฏบุตรกระทำกัน

๓. เรื่องความเป็นตัวตนของบุคคล

ความเป็นตัวตนที่จะกล่าวถึงนี้ หมายถึงการยึดถือสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็น
 ตัวตนของบุคคลคนใดและคนนั้นเป็นตัวตนอย่างแท้จริง พุทธศาสนาปฏิเสธถึงการเป็นตัวตน
 โดยสิ้นเชิง โดยให้เหตุผลว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโลกนี้ แม้กระทั่งทุกส่วนในร่างกาย
 ของเรานั้นมิได้เป็นตัวตนอย่างแท้จริง และมิได้เป็นของเราเลย เหตุที่เป็นเช่นนั้น
 เพราะผู้ถือสิทธิ์ในสิ่งต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะบังคับหรือมีอำนาจบังคับสิ่งเหล่านั้นได้เป็นไป
 ตามใจปรารถนาของเราได้

เรื่องความเป็นตัวตนที่เป็นเหตุให้เกิดการโต้แย้งระหว่างพระพุทธเจ้ากับสาวก
 ของนิครนต์ นาฏบุตร ชื่อสัจจนิกรนต์เหมือนกัน โดยสัจจนิกรนต์ได้ยึดความคิดที่ว่าทุกสิ่ง
 ทุกอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นตัวของเรา นั้น ต้องเป็นของเราอย่างแน่นอน ความคิดนี้นับว่า
 ขัดกับหลักพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง จนเป็นเรื่องที่ต้องโต้เถียงระหว่างพระพุทธเจ้ากับ
 สัจจนิกรนต์อย่างยาวนาน

สาวกของนิครนต์ นาฏบุตร คือ สัจจนิกรนต์นี้ คอยจับผิดพระพุทธเจ้าและ
 สาวกของพระพุทธเจ้าอยู่เป็นนิตย์ เพื่อหาโอกาสที่เอาความฉกไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือ
 การปฏิบัติของพระพุทธเจ้าและสาวกมาหักล้างว่าหะกับพระพุทธเจ้า จุดประสงค์ที่สำคัญ
 เพื่อชนะในการโต้เถียงกับพระพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๔, พระวินัยปิฎก มหาวรรค:
 อนัตตสังกขณสูตร ข้อ ๒๐, หน้า ๒๔-๒๕.

อัศจรรย์นั้น ได้เข้าไปหาสาวกที่เป็นภิกษุของพระพุทธเจ้ารูปหนึ่ง คือท่าน
อัสสชิ แล้วถามว่าพระพุทธเจ้าสอนสาวกในเรื่องใดมากที่สุด พระอัสสชิก็ตอบว่า
พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอน
ของพระผู้มีพระภาคมีส่วนอย่างนี้ที่เป็นไปมากในสาวกทั้งหลายว่า
คฤกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ตน เวทนา
ไม่ใช่ตน สัญญาไม่ใช่ตน สังขารทั้งหลายไม่ใช่ตน วิญญาณไม่-
ใช่ตน....^๑

ความหมายในคำตอบของพระอัสสชิข้างต้นนี้คือ พระพุทธเจ้าทรงพรา้สอนสาวก
อยู่เสมอว่า สิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นตัวตนของเรา เช่นรูปร่าง ความรู้สึก การรับรู้
ความรู้สึก สิ่งประกอบเป็นรูปร่างและความรู้สึกตัวซึ่งแสดงควมมีชีวิตของเรานั้นเป็น
ของไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงไปตามภาวะของมัน ไม่เป็นสภาพที่คงอยู่ตลอดกาล นอกจากนั้น
สิ่งเหล่านั้นไม่ได้เป็นตัวตนของเราอย่างแท้จริงเลย

เมื่ออัศจรรย์นั้นได้ฟังพระอัสสชิแล้ว เขาถึงกับกล่าวว่า
คฤกรท่านอัสสชิผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ฟังว่าพระสมณโคดมมีวาตะ
อย่างนี้ เป็นอันว่าข้าพเจ้าได้ฟังแล้วไม่ตี ถ้ากระไร บางที
ข้าพเจ้าจะพบกับพระสมณโคดมผู้เจริญนั้น จะได้สนทนากันบ้าง
ถ้ากระไร ข้าพเจ้าจะพึงช่วยปลดเปลื้องพระสมณโคดมเสีย
จากความเห็นที่เลวทรามนั้นได้^๒

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๒, สุตตันตปิฎก มัชฌิม-
นิกาย มูลปนิทตถก. จุฬสังกตสูตร ข้อ ๓๘๓, หน้า ๔๒๓. จากภาษาบาลีที่ว่า "เอว โข
อกุติเสวน ภคฺวา สาวเกํ วิเนติ เอวํภาคา จ ปน ภาวโต สาวเกสุ อุนฺสาสนี พหฺลา
ปวตฺตติ รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ เวทนา อนิจฺจา สัญญา อนิจฺจา สงฺขารา อนิจฺจา วิญฺญาณํ
อนิจฺจํ รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา เวทนา อนตฺตา สัญญา อนตฺตา สงฺขารา อนตฺตา วิญฺญาณํ อนตฺตา"

^๒ เล่มเดียวกัน สุตตเรียวกัน

สัจจนิกรณ์มีความมั่นใจว่า พระพุทธเจ้าสอนเรื่องที่ดี ถึงกับกล้ากล่าวว่า พระพุทธเจ้ามีความคิดเห็นที่เฉว เขาพยายามหาโอกาสที่จะพบพระพุทธเจ้า เพื่อไต่ถามทะ
กัน เขาประกาศในที่ประชุมพวกเจ้าดิจนวีว่า

วันนี้ ข้าพเจ้า จะสนทนากับพระสมณโคดม ถ้าพระสมณโคดม
จักตั้งอยู่ตามคำที่ภิกษุชื่ออัสนธิ ซึ่งเป็นสาวกรูปหนึ่งที่มีชื่อเสียง
เป็นวันแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจักอุคกระชากลากถอยคำจากพระ-
สมณโคดมมาด้วยคำของข้าพเจ้า ให้เป็นเหมือนบุรุษที่มีกำลัง
จับและอันมีขนยาวที่ขน แล้วลากไปลากมาฉะนั้น

พวกเจ้าดิจนวีได้ยินคำประกาศของสัจจนิกรณ์แล้ว ไม่มีใครเชื่อถือเลย เพราะ
เขาเหล่านั้นมีความเชื่อถือในพระพุทธเจ้ามากกว่า จึงพากันติดตามสัจจนิกรณ์ไปหาพระ-
พุทธเจ้าที่ป่ามหาวัน แขวงเมืองเวสาลี การไต่ถามระหว่างพระพุทธเจ้ากับสัจจนิกรณ์
ครั้งนี้ จึงเป็นการกระทำต่อหน้าเจ้าดิจนวีที่มีจำนวนถึง ๕๐๐ คน

เมื่อพบพระพุทธเจ้า สัจจนิกรณ์ก็ถือโอกาสถามปัญหา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต
เขาใช้คำถามเดียวกันกับที่เคยถามพระอัสนธิมาถามพระพุทธเจ้า แทนที่พระพุทธเจ้าจะทรง
ตอบเป็นอย่างสั้น พระองค์กลับตอบเหมือนกับที่พระอัสนธิได้ตอบไปแล้ว เมื่อได้รับคำตอบ
สัจจนิกรณ์ก็แสดงความไม่เห็นด้วยในข้อที่ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัวตนของบุคคลนั้น จะไม่ใช่เป็นตัวตนอย่างแท้จริงของผู้เป็นเจ้าของ
เขาได้ให้เหตุผลว่า

พระโคดม เหมือนพืชพรรณไม้เหล่าหนึ่งถึงความเจริญงอกงาม
ไพบูลย์ พืชพรรณเหล่านั้นทั้งหมดต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน
จึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้ หรือเหมือนการงานอย่างใด

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๒, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มุลปันณาสกั: จุฬาสัจจนสูตร ข้อ ๓๕๔ , หน้า ๓๕๑

อย่างหนึ่ง ที่ต้องทำด้วยกำลังอันบุคคลกระทำอยู่ การงานเหล่านั้น
บุคคลต้องอาศัยแผ่นดินทำ ต้องตั้งอยู่ในแผ่นดินจึงทำกันได้ฉับใจ
ปุริสบุคคลนี้ มีรูปเป็นคน มีเวทนาเป็นคน มีสัญญาเป็นคน มี
สังขารเป็นคน มีวิญญาณเป็นคน ทั้งตั้งอยู่ในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ จึงประสบผลบุญและบาป ฉะนั้น

กำหนดข้อเปรียบเทียบของสัจจนิกเรณต์นั้นนับว่าตรงกับความคิดของคนทั่วไป
คือหากเราถือว่า หากแต่ละคนไม่มีอะไรที่เป็นคนที่แท้จริงแล้ว เขาจะเป็นผู้รับผลของการ
กระทำต่าง ๆ ได้อย่างไร เช่นเมื่อจับผิดไปฆ่าคน ผู้ที่เป็นเจ้าของมือก็ต้องมีความผิด นอก-
จากเขาผู้นั้นจะได้รับความผิดตามคติของพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความผิดทางกฎหมายด้วย และ
หากเราถือว่าอวัยวะและอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ได้เป็นของเราแล้ว เหตุใดคนเราจะต้องไป
รับผิดชอบจากการกระทำของเราเอง สัจจนิกเรณต์เองก็ยังยืนยันว่าชนหมู่มากยังเห็นด้วย
กับความคิดของเขา

แต่พระพุทธเจ้าไม่เคยยอมรับว่า ความคิดของสัจจนิกเรณต์และชนหมู่มากที่เกี่ยวกับ
เรื่องนี้เป็นที่ถูกต้อง พระองค์ทรงย้อนถามสัจจนิกเรณต์ว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๒ สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มุลมณเฑาะว์: จุฬาสัจจสูตร ข้อ ๓๔๖, หน้า ๔๒๖-๔๒๗ จากภาษาบาลีที่ว่า
เสยฺยสาปิ โภ โคตมฺ เยเกจิเม วิชคามภูตคามา วุฑฺฒิ
วิรุฬฺหิ เวปุลฺลํ อปาชฺชนฺติ สพฺเพ เต ปฺรวิ นิสฺสาย ปฺรวิ
เสยฺยสาปิ วา ปน โภ โคตมฺ เยเกจิเม พลกรณฺิยา กมฺมมฺุตา กรียนฺติ
สพฺเพ เต ปฺรวิ นิสฺสาย ปฺรวิ ปติฏฺฐาย เหวเมเต พลกรณฺิยา กมฺ-
มฺุตา กรียนฺติ เหวเมว โช โภ โคตมฺ รูปตฺตายํ ปุริสฺปุคฺคโล รูป
ปติฏฺฐาย ปุณฺฺญํ วา อปุณฺฺญํ วา ปสวติ เวทนตฺตายํ ปุริสฺปุคฺคโล เวทนาย
ปติฏฺฐาย ปุณฺฺญํ วา อปุณฺฺญํ วา ปสวติ สญฺญตฺตายํ ปุริสฺปุคฺคโล สญฺญาบ-
ปติฏฺฐาย ปุณฺฺญํ วา อปุณฺฺญํ วา ปสวติ วิญฺญตฺตายํ ปุริสฺปุคฺคโล วิญฺญาเม
ปติฏฺฐาย ปุณฺฺญํ วา อปุณฺฺญํ วา ปสวตฺติ

"ท่านจะสำคัญข้อความนี้เป็นไฉน อำนาจของพระราชามหากษัตริย์ผู้ไค้มูรชาภิเษกแล้ว เช่นพระเจ้าปเสนทิโกศลและพระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร อาจฆ่าคนที่ควรฆ่า ธิบราชบาทว์คนที่ควรธิบ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ยังเป็นไปไค้ในแวนแคว้นของทนต์ เพราะเหตุไรเล่า"

คำถามของพระพุทท์เจ้าทนต์นี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจบังคับของผู้นี้มีอำนาจในการปกครอง ซึ่งในแต่ละประเภทในสมัยนั้น ผู้นี้เป็นใหญ่มีอำนาจสั่งการไค้ทุกอย่าง คำถามของพระองค์เป็นคำถามที่ง่าย ๆ คือเอาเรื่องทีคนส่วนมากรู้คืออยู่แล้วมาถาม แต่จุดประสงค์สำคัญในการถามของพระองค์คือ พระองค์ต้องการให้สัจจกนิครนถ์ยืนยันว่า ผู้นี้เป็นพระมหากษัตริย์ มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่จริง ๆ มีอำนาจเกิดขาดในการองโหะผู้กระทำผิด ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครอง

สัจจกนิครนถ์ก็ยืนยันว่า กษัตริย์ผู้นี้ไค้ผ่านพิธีราชาภิเษกมาแล้ว มีอำนาจที่จะจัดการเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นไปตามประสงค์ไค้ พระพุทท์เจ้าทรงตรัสถามอีกว่า "ท่านจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน ข้อที่ทนต์กล่าวว่ารปของทนต์ อำนาจของทนต์สามารถเป็นไปไค้ใหม่ว่า รูปของเรารจงเป็นอย่างนั้นเกิด อย่าไค้เป็นอย่างนี้เลย"

การที่พระพุทท์เจ้าทรงย้ำถึงอำนาจบังคับ และยกอำนาจของกษัตริย์มาถาม ก็เพื่อจะทรงย้อนถามปัญหาในประเด็นที่ว่า หากเราคิดว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งแห่งร่างกายของเรานั้นหากเราเป็นเจ้าของหรือเป็นของของเรา เราจะมีอำนาจบังคับสิ่งเหล่านั้นไค้หรือไม่ พระองค์ทรงถามถึงเรื่องรูปก่อน แต่ละกนที่เป็นเจ้าของรูปย่อมไม่มีอำนาจบังคับ

---

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๖๔) เล่มที่ ๑๒, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณทาสก: จูฬสัจจกสูตร ข้อ ๓๔๒, หน้า ๔๒๒-๔๒๓

^๒ เล่มเดียวกัน สุตตรเดียวกัน

ว่า ขอให้รูปเราสวยงามหรือมีทรวดทรงตามใจปรารถนา

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามเช่นนี้ สัจจนิกเรณต์ไม่สามารถหาเหตุผลมาตอบได้ ความเข้าใจของเขาถึงพระพุทธรูปเจ้าเป็นไปคนละระดับ คือสัจจนิกเรณต์เข้าใจในระดับสามัญเหมือนคนทั่ว ๆ ไป คือส่วนใดก็ตามที่อยู่ในร่างกายของเรา เราจะต้องรับผิดชอบ และเป็นเจ้าของ แต่ตามทัศนะของพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์จะไม่ทรงมองในระดับนั้น เพราะนับเป็นความคิดของคนที่ยังไม่เข้าใจในอรรถภาพเพียงพอ พระองค์ทรงมองถึงการที่ เราไม่มีอำนาจบังคับไม่ให้ส่วนต่าง ๆ ในร่างกายเป็นไปตามธรรมชาติของมัน เมื่อบังคับไม่ได้ เราจะถือว่าเราเป็นเจ้าของไม่ได้ ทุกส่วนในร่างกายจึงไม่ใช่เป็นอัตตา คือตัวตนของเราอย่างแท้จริง

นอกจากรูปแล้ว เมื่อพระพุทธเจ้าทรงถามถึงส่วนอื่น ๆ ในร่างกายเช่น เวทนา สัญญา เป็นต้นเกี่ยวกับอำนาจบังคับ สัจจนิกเรณต์ก็ยืนยันว่าเราไม่มีอำนาจบังคับจริง ๆ

พระพุทธเจ้าเลยตรัสถามต่อไปว่า "ท่านจะสำคัญความซอ้นนั้นเป็นไฉน รูป เวทนา สัญญา สังขารทั้งหลาย และวิญญาณ เป็นของเที่ยงหรือไม่เที่ยง" เมื่อสัจจนิกเรณต์ตอบว่าไม่เที่ยง คือสิ่งเหล่านั้นย่อมมีการผันแปร พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามต่อไปอีกว่า "ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุข"^๒ สัจจนิกเรณต์ยืนยันว่า สิ่งใดก็ตามที่เป็นของไม่เที่ยง สิ่งนั้นย่อมก่อให้เกิดความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงถามสรุปว่า "ก็สิ่งใดไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะเห็นตามสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตนของเรา"^๓

เกี่ยวกับเรื่องความไม่เป็นตัวตนของบุคคล ก็กระจ่างชัดตามพระพุทธพจน์นี้

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๒, สัตตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปนิบาต: จูฬสัจจสูตร ข้อ ๓๘๘, หน้า ๓๕๕.

^๒ เล่มเดียวกัน สูตรเดียวกัน

^๓ เล่มเดียวกัน สูตรเดียวกัน

สัจจนิกทรณ์ยอมรับความพ่ายแพ้ในการ โต้ว่าเท่ากับพระพุทธเจ้าในครั้งนี เพราะ
เขาไม่มีความสามารถที่จะยกเอาเหตุผลมาประกอบค้ำถ่วงและความรู้ความเข้าใจของเขาได้
แต่อย่างใดก็ตาม เขาถือว่าศาสนาเซนและความรู้ของเขาที่ได้มาจากศาสนาเซนนั้นยังเป็นการ
ถูกต้อง เขามีความสงสัยว่าทำไมสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ทำตามโอวาทไม่มีความสงสัย
และไม่ยอมเชื่อคำสอนของศาสดาอื่น ๆ นอกจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเลยทรงอธิบายให้
เขาฟังว่า

สาวกของเราในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นเบญจขันธ์นั้นด้วยปัญญา
อันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
อันใดอันหนึ่ง ทั้งที่ล่วงไปแล้ว ทั้งที่ยังมาไม่ถึง ทั้งที่เกิดเฉพาะ
ในบัดนี้ ที่เป็นไปในภายในก็ดี ที่เป็นภายนอกก็ดี หยาบก็ดี
จะเอี้ยกก็ดี เสวกก็ดี ประณีตก็ดี ไนที่ไกลก็ดี ไนที่ใกล้ก็ดี
ทั้งหมดก็เป็นแต่รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ นั้นไม่ใช่
ของเรา เรามีได้เป็นนั้น นั้นไม่ใช่เป็นตนของเรา ดังนี้.....
ด้วยเหตุเท่านั้นแหละ สาวกของเราจึงชื่อว่า เป็นผู้ทำตามคำสั่งสอน
ทำถูกโอวาท ชำความสงสัยเสียได้

นอกจากจะทรงตอบเน้นถึงหลักอนัตตาแล้ว พระพุทธเจ้ายังได้อธิบายแก่ความ
สงสัยของสัจจนิกทรณ์เกี่ยวกับเรื่องภารกิจของภิกษุในพุทธศาสนา จนถึงการทำภิกษุเหล่านั้น
ได้เป็นพระอรหันต์ชั้นสูงสุดคือพระอรหันต์

สัจจนิกทรณ์ได้รับความกระจ่างในเรื่องนี้ ได้ประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธ-
เจ้า กลับมานับถือพุทธศาสนาอย่างจริงใจ

เกี่ยวกับตัวของสัจจนิกทรณ์นี้ มีที่น่าสงสัยอยู่หลายประการ คือทางคัมภีร์พุทธ-

ศาสนา ถึงแม้จะบอกว่า เขาเป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตรก็จริง แต่ตัวสัจจนิครนถ์เองไม่เคยอ้างถึงนิครนถ์ นาฏบุตรผู้เป็นศาสดาเลย การที่ทางพุทธศาสนาไม่บันทึกไว้ว่า สัจจนิครนถ์อ้างถึงนิครนถ์ นาฏบุตร จึงอาจจะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจว่า เขาไม่ได้เป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร

อาจจะเป็นไปได้ในข้อที่ว่า สัจจนิครนถ์นั้นเป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร แต่เป็นคนที่ต้องการจะอวดอ้างว่า ตนเองมีความรู้ความสามารถเหนือผู้อื่น จึงเที่ยวโต้ว่าทะเลกับบุคคลต่าง ๆ ไม่เลือกหน้า มีจุดมุ่งหมายในการที่ตนจะเป็นผู้ชนะเพื่อจะได้มีชื่อเสียงโด่งดังว่าเป็นนักปราชญ์ที่บุคคลอื่นยอมพ่ายแพ้ เพราะคำสารภาพตอนที่เขาพ่ายแพ้ในการโต้ว่าทะเลกับพระพุทธเจ้ามีว่า

ข้าแต่พระโคตม ข้าพเจ้าเป็นคนคอยกำจัดคุณของผู้อื่น เป็นคนกะนองวาจา ใค้สำคัญต่อกำของพระสมณโคตมว่าตนเองอาจรุกรานได้ด้วยถ้อยคำของตน บุรุษผู้มาปะทะข้างซันมันก็ตี เจอะกองไฟ ก่าสังลุกโพวงก็ตี เจอะงูพิษที่มีพิษร้ายก็ตี ยังพอเอาตัวรอดได้บ้าง แต่มาเจอะพระโคตมเข้าแล้ว ไม่มีเอาตัวรอดได้เลย^๑

การโต้เถียงเรื่องอติตาระหว่างพระพุทธเจ้ากับนิครนถ์ ตามที่บันทึกไว้ในกัมภีร์พุทธศาสนามีในพระสูตรนี้เพียงแห่งเดียว และมีข้อความที่คลุมเครืออยู่มาก

๔. เรื่องผลของกรรม

ผลของกรรมที่จะพูดถึงต่อไปนี้ ไม่เป็นเพียงรายละเอียดของผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วเท่านั้น แต่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการแก้คำกล่าวหาของนิครนถ์ นาฏบุตร ศาสดาแห่งศาสนาเซน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่สาวกสำคัญคนหนึ่งของนิครนถ์ นาฏบุตร ที่มีชื่อว่า

---

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๒, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มุลปัดถาสกั: วุฑ์สัจจนิสุตฺต ขัอ ๔๐๓ หน้า ๓๕๕.

สีหะ^๑

สีหะนิกรบถคนนี้ มีตำแหน่งเป็นเสนาบดีของพวกกษัตริย์ลิจฉวี แห่งนครเวสาดี มีความแตกต่างระหว่าง สีหะเสนาบดีกับพวกเจ้าลิจฉวี คือพวกเจ้าลิจฉวีนับถือพระพุทธรศาสนา แต่สีหะเสนาบดีนับถือศาสนาเชน พวกเจ้าลิจฉวีจึงผูกสร เสริฐพระพุทธรเจ้า พระธรรม และ พระสงฆ์อยู่เสมอ ครั้งหนึ่ง สีหะเสนาบดีเกิดความคิดขึ้นว่า พระพุทธรเจ้าคงจะเป็นพระอรหันต์ ผู้มีความรู้ที่รู้ชอบโดยไม่ต้องสงสัย เพราะพวกเจ้าลิจฉวีผูกสร เสริฐอยู่ไม่ได้ขาด เป็นการสมควรที่ตัวเขาเองจะเข้าไปเฝ้าพระพุทธรเจ้าบ้าง จึงเข้าไปหานิกรบถ นาฏบุตร ผู้เป็น ศาสตราที่ตนนับถือ บอกความประสงค์ของตน ในครั้งแรกนิกรบถ นาฏบุตร ไม่อนุญาตโดยได้ ให้เหตุผลว่า "ก็ท่านเป็นกิริยวาท จักเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมผู้เป็นอกิริยวาททำไม เพราะ สมณโคดมเป็นอกิริยวาท จึงแสดงธรรมเพื่ออกิริยวาทและแนะนำพวกสาวกด้วยอกิริยวาทนั้น"^๒

ความหมายในคำกล่าวของนิกรบถ นาฏบุตรนั้นคือ ตัวสีหะเสนาบดีเป็นผู้กล่าวถึง กรรมที่บุคคลกระทำว่าเป็นอันทำ ก็เชื่อว่ากรรมที่บุคคลกระทำแล้วต้องมีผลตอบสนอง แต่ พระพุทธรเจ้าเป็นผู้ปฏิเสธผลของกรรม และสอนผู้อื่นไม่ให้เชื่อในผลของกรรม ไม่เชื่อว่า กรรมที่บุคคลกระทำแล้วทุกอย่างไม่มีผลตอบแทนในทุกด้าน

นี่เป็นความเข้าใจของนิกรบถ นาฏบุตรเอง หรือท่านแกลังพูดเพื่อหวังเหนี่ยว สีหะเสนาบดีไม่ให้ไปพบพระพุทธรเจ้าก็อาจเป็นได้ เพราะคำกล่าวของท่านไม่ตรงกับความเป็นจริงตามคติทางพุทธศาสนา พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เชื่อในกฎแห่งกรรม ถือกรรมเป็นเรื่องสำคัญ บุคคลจะดีหรือชั่วก็อยู่ที่การกระทำ การที่นิกรบถ นาฏบุตร มองพระพุทธรเจ้าเป็น อกิริยวาท ผู้กล่าวกรรมที่บุคคลกระทำแล้วว่าเป็นอันทำ จึงเป็นการกล่าวโจมตีพระพุทธรเจ้าอย่างจงใจ

---

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๒๓, สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัญญาณินชาต: สีหสูตร ข้อ ๑๐๒, หน้า ๑๕๘

^๒ เล่มเดียวกัน สูตรเดียวกัน

สีหเสนามตีเชื่อฟังนิครนถ์ นาฏบุตร ระวังความคิดที่จะไปหาพระพุทธเจ้า แต่เมื่อใดที่พวกเจ้าดิฉันหรือผู้ศรัทธาเสริญพระพุทธเจ้าอยู่บ่อย ๆ มีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าให้ได้ จึงได้ขออนุญาตจากนิครนถ์ นาฏบุตร แต่ก็ไม่ได้รับอนุญาตถึงแม้ว่าจะขอถึง ๓ ครั้ง อย่างไรก็ตามสีหเสนามตีได้ตัดสินใจไปเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยไม่ลา นิครนถ์ นาฏบุตร

สีหเสนามตีนับว่าเป็นบุคคลที่มีเหตุผลคนหนึ่ง ถึงแม้ว่าตัวเองจะเป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร ก็ยังรับฟังความคิดของศาสดาอื่น ยิ่งขั้นสูงกว่าพวกเขาพากันนับถือพุทธศาสนา ก็ยังทำให้เขามีความประสงค์จะพิสูจน์ความคิดของพระพุทธเจ้าด้วยตัวเอง ถึงกับกล้าฟันคำหัตถานของนิครนถ์ นาฏบุตร ผู้เป็นศาสดาของตน เขาเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยรถประมาณ ๕๐๐ คัน

เมื่อได้เฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว เขาได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าทราบถึงก้าวก้าวหาของนิครนถ์ นาฏบุตร และทูลถามว่าที่พระองค์ถูกกล่าวหาเช่นนั้น เป็นความจริงหรือไม่ และเขาออกตัวว่าเขาเองไม่เชื่อ และไม่ใ้มีความประสงค์จะกล่าวโจมตีพระพุทธเจ้าเลย

นับว่าสีหเสนามตีเป็นคนที่มีนิสัยเปิดเผย ศาสดาของตนและผู้อื่นกล่าวถึงพระพุทธเจ้าอย่างไร ก็บอกไปตามความเป็นจริง เมื่อพระพุทธเจ้าได้ฟังคำกราบทูลของสีหเสนามตีแล้วก็ตรัสว่า "ดูกรสีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคตมเป็นอกิริยวาท แสลงธรรมเพื่ออกิริยวาทและแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยอกิริยวาท ทั้งนี้ชื่อว่ากล่าวขบถนั้นมีอยู่"^๒

อกิริยวาท ตามข้อความต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก อาจจะแปลได้ ๒ นัย คืออาจจะแปลว่ากรรมย่อมไม่ก่อให้เกิดผลก็ได้ หรืออาจจะแปลว่าคำสอนที่สอนให้ละเว้นการกระทำก็ได้

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๒๓, สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต: สีหสูตร ข้อ ๑๐๒, หน้า ๑๖๒.

แทนที่พระองค์จะทรงปฏิเสธคำกล่าวหา พระองค์กลับยอมรับว่า พระองค์เป็นผู้
ปฏิเสธการกระทำ โดยพระองค์ทรงให้เหตุผลว่า

คุณรสีหะ เพราะเรากล่าวการไม่กระทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
เรากล่าวการไม่ทำซึ่งกรรมอันเป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แต่เป็นเหตุ
ที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคตมเป็นอกิริยวาท ย่อมแสดงกรรมเพื่อ
อกิริยวาท และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยอกิริยวาท ดังนี้ชื่อว่ากล่าวขอม^๑

ความเป็นอกิริยวาทของพระพุทธเจ้าที่โคจรนต์ นาฏบุตร ยกมาเป็นข้อโจมตีนั้น มี
ความหมายที่แปลได้ คือพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิเสธว่า การกระทำทุกอย่างนั้นย่อมไม่อาจ
ก่อให้เกิดผลได้ ฉิดกับตัวโคจรนต์ นาฏบุตรเอง ซึ่งเป็นกิริยวาท คือยอมรับการกระทำทุก
อย่างว่าจะต้องมีผลตอบสนอง ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำดีหรือชั่ว แต่พระพุทธ-
เจ้าทรงยอมรับความเป็นอกิริยวาทของพระองค์ โดยตีความหมายคำว่า อกิริยวาทเสียใหม่
ว่า พระองค์เป็นผู้ปฏิเสธการกระทำชั่ว ๓ ทาง ได้แก่ทางกาย วาจา ใจ ไม่ใช่ว่าพระองค์
ปฏิเสธกรรมและผลของกรรม

แต่ข้อกล่าวหาที่สีหเสนายคินำมาราบหูลพระพุทธเจ้า มีทั้งข้อกล่าวหาว่าพระองค์
ทรงเป็นอกิริยวาท และเป็นกิริยวาทด้วย คือถือว่าการกระทำทุกอย่างย่อมก่อให้เกิดผล
ในกรณีดังนี้ พระองค์ไม่ทรงปฏิเสธ ทรงยอมรับว่าเป็นกิริยวาทจริง เพราะพระองค์ยอมรับ
การกระทำดีด้วยกาย วาจา ใจ ของแต่ละบุคคลว่ามีผลทำให้เป็นสุข และทรงส่งเสริมให้
บุคคลกระทำอย่างนั้นด้วย

สีหเสนายคินี้มีความเลื่อมใส ขอนับถือพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง อย่างไม่รู้ก็ตาม

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๒๓, สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
อัฐกนิยามต: สีหสุตฺต ขอ ๑๐๒, หน้า ๑๖๒

พระพุทธเจ้ามิได้ยอมรับเขาเป็นสาวกในทันที แต่ทรงเคืองสติว่า "ดูกรสีหะ ท่านไกรภรวุญเสียดก่อนแล้วจึงกระทำ การไกรภรวุญก่อนกระทำ เป็นความดีของคนที่มิมีชื่อเสียง เช่นท่าน"^๑

สีหะเสนาบดีโคกหังคารัสเพื่อนของพระพุทธเจ้า ก็ยิ่งเกิดความเสียใจ ประกาศตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต ไม่ยอมนับถือศาสนาเช่นอีกต่อไป พระพุทธเจ้าก็ทรงเคืองอีกครั้งว่า "ดูกรสีหะ ตระกูลของท่านเป็นเสมือนบ่อน้ำของพวกนิครนถ์มานานแล้ว ท่านควรสำคัญบิณฑบาตที่ท่านจะพึงให้แก่พวกนิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปแล้ว"^๒

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า สีหะเสนาบดีอยู่ในตระกูลที่ใหญ่และมีชื่อเสียง ในสมัยที่เขาเป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร เขาได้ให้อาหารแก่พวกนิครนถ์ที่เป็นนักบวชซึ่งต้องขออาหารจากนิครนถ์ที่เป็นคฤหัสถ์ ในการที่เขาหันมานับถือพุทธศาสนา พวกนิครนถ์ ที่เป็นนักบวชจึงต้องสูญเสียผู้อยู่มีฐานะสำคัญไปคนหนึ่ง

สีหะเสนาบดีไกรภรวุญว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สติมาดั่งนี้ว่า พระสมณโคตมครัสอย่างนี้ว่า ควรให้ทานแก่เราเท่านั้น ไม่ควรให้แก่ผู้อื่น ควรให้ทานแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่ควรให้แก่สาวกของพวกอื่น ทานที่ให้แก่พวกเราเท่านั้นมีผลมาก ให้แก่พวกอื่นไม่มีผลมาก แต่พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังตรัสชักชวนในการให้ทานแก่พวกนิครนถ์ด้วย อนึ่งข้าพระองค์รู้จักกาลอันควรที่จะให้ท่าน"^๓

ก่ากราบหูลอันเปิดเผยของสีหะเสนาบดี ทำให้ทราบอีกอย่างหนึ่งว่า แม้ในเรื่อง

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๒๓, สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

ถัฏฐกนิบาต: สีหสูตร ข้อ ๑๐๒, หน้า ๑๖๔.

^๒ เล่มเดียวกัน สูตรเดียวกัน หน้า ๑๖๕

^๓ เล่มเดียวกัน สูตรเดียวกัน

การให้ทาน พระพุทธเจ้าก็ทรงถูกโจมตีอย่างหนักจากผู้ที่นับถือศาสนา เช่นว่า พระพุทธเจ้าสอนให้ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธจะเว้นไม่ยอมให้ทานแก่นักบวชในศาสนาอื่น แต่จากคำพูดที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคำโจมตีเหล่านั้นมิได้เป็นความจริง

เมื่อสีหเสนานติกส์มาถึงบ้าน ก็ให้คนจัดการซื้อเนื้อจากตลาดมาปรุงอาหาร เพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้าและสาวก เมื่อพระพุทธเจ้าและหมู่สาวกไปบ้านสีหเสนานติ เพื่อฉันภัตตาหาร ปรากฏว่าพวกนิครนถ์เป็นจำนวนมาก ประคองแขนกันออกมาคร่ำครวญไปตามถนนสายต่าง ๆ และพากันโจมตีว่า "วันนี้สีหเสนานติฆ่าสัตว์ที่อ้วนป่อง เป็นอาหารถวายพระสมณโคดม พระสมณโคดมทั้งที่รู้ ทรงฉันทุสมังสะ ที่เขาอาศัยคนทำ"^๒

ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาอื่น มีข้อบัญญัติเคร่งครัดในเรื่องการห้ามฆ่าสัตว์ ในพุทธศาสนานั้น พวกภิกษุจะฉันเนื้อสัตว์ต่าง ๆ ที่เขาฆ่าหรือเตรียมเพื่อตนไม่ได้ และในกรณีนี้พวกนิครนถ์โจมตีสีหเสนานติ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ หรือส่งเสริมการฆ่าสัตว์ และโจมตีพระพุทธเจ้าว่าทำผิดวิสัย คือ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเนื้อนั้นเป็นเนื้อสัตว์ที่เขาฆ่าเพื่อเป็นอาหารของพระองค์และสาวกก็ยังทรงรับการกระทำเช่นนั้น การกระทำเช่นนี้ ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนฆ่าสัตว์

สีหเสนานติได้ทราบข่าวนี้ ไม่ใคร่รู้สึกว่าเป็นทุกข์หรือแปลกใจแต่อย่างใด เขายังคงถวายอาหารแด่พระพุทธเจ้าและสาวกเป็นปกติ เขาให้คำตบแก่คนที่มาบอกเรื่องการโจมตีของพวกนิครนถ์ว่า

อย่าเลย เพราะเป็นเวลานานมาแล้วที่พระคุณเจ้าเหล่านั้น

ใคร่จะกล่าวโทษพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แก่ท่านเหล่านั้น

^๑ เนื้อที่ฆ่าเองหรือให้ให้เขาฆ่า หรือส่งเสริมให้เขาฆ่า เพื่อเป็นอาหารของตน

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๒๓, สุตตันตปิฎก อังคุตตร-

ไม่กระดากอายเสียเลย ย่อมกล่าวคำพระผู้มีพระภาคด้วยคำ
 สันไม่เป็นจริง เป็นคำไม่ดี เป็นกำเปล่า คำเท็จ และเราเอง
 ก็ทำได้ปลงปลงชีวิตสัตว์แม่เพราะเหตุแห่งชีวิตไม่"^๑

๕. หลักการสอนเรื่องเจตนาในการกระทำความดีและชั่ว

หลักการสอนของศาสนาเซนและการโต้แย้งจากพุทธศาสนาตามที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงความขัดแย้งธรรมดา ส่วนหลักการสอนของศาสนาเซนที่แตกต่างออกไป จากพุทธศาสนาและได้รับการโต้แย้งจากพุทธศาสนาถึงขั้นรุนแรง จนทำให้ศาสนาเซนประสบ ความพ่ายแพ้ โดยการสูญเสียสาวกคนที่สำคัญไป ทั่วนิครนธ์ นาฏบุตรเองก็มีความเสียใจใน การสูญเสียอย่างมาก จนทำให้หาเงินออกมาเป็นโลหิตนั้น ทางก็มีวัชรพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ได้บันทึกเรื่องราวนี้ไว้ในพระสุตตรหนึ่งโดยเฉพาะ พระสุตตรนี้คืออุปาสิวัตตสุตตร เป็นพระสุตตร ที่บันทึกคำสอนของศาสนาเซนไว้กันอย่างละเอียด

ทั้งศาสนาเซนและพุทธศาสนาถือว่า กรรมมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์มาก แต่ใน พระสุตตรนี้เรื่องกรรมของทั้งสองศาสนาแตกต่างกันออกไปในเรื่องของเจตนา และชื่อเรียก จนกลายเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกัน

ในตอนแรก เป็นความแตกต่างกันของชื่อเรียกการกระทำความชั่ว ทางศาสนา- เซนไม่เรียกการกระทำความชั่วว่ากรรม แต่เรียกว่า "หัตตะ"

เรื่องนี้มีหลักฐานจากการที่สาวกของนิครนธ์ นาฏบุตรคนหนึ่งชื่อ ทิมทบัลลี ได้เข้า เฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อสนทนากัน ตอนเริ่มสนทนาก็เป็นการสนทนากันเรื่องสุขทุกข์ แสดงให้

---

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๒๓, สุตตันตปิฎก อังคุตตร- นิกาย อฎฐกนิบาต: สีหสุตตร ข้อ ๑๐๒, หน้า ๑๖๕. ประโยคสุดท้าย อาจแปลได้ว่า "เราเอง มิได้ตั้งใจปลงชีวิตสัตว์ เพื่อความดำรงอยู่ของชีวิตของเราเอง"

เห็นว่าความสัมพันธ์ส่วนนี้ระหว่างพระพุทธเจ้ากับพวกนิครนถ์นั้น เป็นไปในทางที่ดี ถึงแม้ว่าในด้านคำสอนจะแตกต่างกันออกไปก็ตาม หลังจากสนทนากันในเรื่องอื่น พระพุทธเจ้าทรงถามที่ขตบัสสีในเรื่องคำสอนเกี่ยวกับกรรมของนิครนถ์นาฏบุตรผู้เป็นศาสดาว่า นิครนถ์นาฏบุตรได้บัญญัติกรรมในการกระทำบาป และในการเป็นไปแห่งบาปไว้มากเพียงใด

ที่ขตบัสสีนิครนถ์กราบทูลตอบว่า นิครนถ์นาฏบุตรมิได้เรียกการกระทำบาปว่ากรรม แต่เรียกว่า "ทัณฑะ"^๒ และท่านได้แบ่งทัณฑะไว้ ๓ ประการคือ

๑. กายทัณฑะ การกระทำความชั่วทางกาย
๒. วจีทัณฑะ การกระทำความชั่วทางวาจา
๓. มโนทัณฑะ การกระทำความชั่วทางใจ

แต่ทางพุทธศาสนาไม่ได้เรียกการกระทำความชั่วว่าทัณฑะ เมื่อที่ขตบัสสีทูลถามเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า พระองค์ทรงเรียกการกระทำความชั่วหรือที่เรียกว่ากรรมและกรรมนั้นมีอยู่ ๓ ทางเหมือนกันคือ

๑. กายกรรม การกระทำทางกาย
๒. วจีกรรม การกระทำทางวาจา
๓. มโนกรรม การกระทำทางใจ^๓

ที่กล่าวมานี้ เป็นความแตกต่างเรื่องชื่อเรียกการกระทำ โดยเฉพาะการกระทำ ความชั่ว นับว่ายังไม่เกิดความขัดแย้งกัน แต่เรื่อง^๔ที่ขัดแย้งกันมากคือโทษที่เกิดจากการกระทำ

^๑พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง(๒๕๑๔) เล่ม ๑๓, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัถณาสก; อปาสีวาฬสูตร ข้อ ๒๓, หน้า ๕๒

^๒เล่มเดียวกัน สุตตรเดียวกัน(มาจากภาษาบาลีว่า"น โช อากุโส โคตม อัจฉินฺณํ นิคณฺณสฺส นากฺกุตฺตสฺส กมฺมํ กมฺมณฺติ ปญฺญาเปตุํ ทฺยฺหํ โช อากุโส โคตม อัจฉินฺณํ นิคณฺณสฺส นากฺกุตฺตสฺส ปญฺญาเปตุํ")

^๓เล่มเดียวกัน สุตตรเดียวกัน

ทางศาสนาเชนถือว่า ในบรรดาหัตถะ ๓ อย่างนั้น กายหัตถะมีโทษหนักที่สุด
ทางพุทธศาสนาก็ว่ามโนหัตถะ มีโทษหนักที่สุด
ผู้ยืนยันความคิดของศาสนาเชนเกี่ยวกับเรื่องนี้คือทิมบัสลีนิครนถ์ และทางพุทธ
ศาสนานั้นพระพุทธเจ้าเป็นคนยืนยัน

การสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับทิมบัสลี นิครนถ์ คงเป็นเพียงการยืนยันหลัก
คำสอนเกี่ยวกับกรรมและหัตถะพร้อมด้วยโทษที่จะได้รับ ทิมบัสลีนิครนถ์มิได้อยู่สนทนาต่อ
แต่ได้ลาพระพุทธเจ้ากลับไปหานิครนถ์ นาฏบุตรผู้เป็นศาสตราของตน และได้เล่าเรื่องการ
สนทนากับพระพุทธเจ้าให้นิครนถ์ นาฏบุตรฟัง ได้รับคำชมและการยืนยันจากนิครนถ์ นาฏบุตร
ว่า

คุณกรทิมบัสลี คีละ ๆ ข้อที่ทิมบัสลีนิครนถ์พยากรณ์แก่พระสมณโคตม
ตรงตามที่สาวกผู้ฟัง ผู้รู้ทั่วถึงคำสอนของศาสนาโดยชอบ มโนหัตถะ
อันคำทรมานจะงามอะไรเล่า เมื่อเทียบกับกายหัตถะอันยิ่งใหญ่ โดย
ที่แท้ กายหัตถะเท่านั้นมีโทษมากกว่า ในการกระทำบาปกรรม ในการ
เป็นไปแห่งกรรม วจีหัตถะ มโนหัตถะ หามีโทษมากเหมือนกายหัตถะไม่^๑

แม้แม้ว่าการที่ทิมบัสลีนิครนถ์ได้พูดถึงเรื่องการที่กายหัตถะ มีโทษมากกว่าหัตถะ
อย่างอื่นนั้น เป็นการถูกต้องตามหลักศาสนาเชน

อย่างไรก็ตาม ทางพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับเรื่องนี้ เพราะถือว่าความชั่วจะเกิด
ทางกาย หรือวาจาได้ จะต้องมิใช่เป็นผู้บังการ ความคิดทางใจจะต้องมีโทษหนักกว่าความ

^๑พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๓, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มัชฌิมปัฏเทสก์ : อุปาสีวาตสุตฺต ขัณ ๖๕, หน้า ๕๕ (จากภาษาบาลีที่ว่า "สาธุ สาธุ ภูเต
ทิมบัสลี ยกา คัม สุกฺกตฺวา สวเวเน สมฺมเวท สกฺกฺ ฉาสนัม กาชานนฺเตเน เอเวเมว ภูตฺเตเน
ทิตฺตปฺปสฺสึนา สมฺมสฺสฺส โคตฺมสฺสฺส พฺยาคคัม กิณฺหิตฺติโสภิติ ฉโว กายทฺมฺโห ชิวิสุสฺส เอวํ โอปฺพาริกฺกสฺส
กายทฺมฺหฺสฺสฺส อฺปนฺนํ อถ โย กายทฺมฺโหโว มหาสวฺวชฺชโร ปาปสฺสฺส กมฺมสฺสฺส ปวตฺตฺติยา โน
ตถา วจีทฺมฺโห โน ตถา มโนทฺมฺโห")

ผิดทางอื่น หากใครจิตใจเป็นตัวบงการ การกระทำความผิดทางอื่นย่อมเกิดขึ้นได้ยาก พุทธศาสนาใช้คำว่าทัณฑะของศาสนาเซนมาโต้แย้งและเปรียบเทียบไว้ว่า

ในคำเหล่านี้คือ กายทัณฑะ วจีทัณฑะ นโนทัณฑะ พวกผู้รู้ ทั้งหลายบัญญัติทัณฑะสองประการ เบื้องต้นว่าไม่มีจิตแม้หนอย เคี้ยว พวกเขายอมบัญญัติทัณฑะสองประการนี้ว่า เป็นที่ ทราบกันมาว่า เมื่อลมพัด กิ่งไม้ย่อมสั่นไหว น้ำย่อมกระ เฝือม แต่สั่นไหวของกิ่งไม้และการกระเฝือมของน้ำ ไม่ มีจิตชนิดใด กายทัณฑะก็ไม่มีจิตชนิดนั้น และเมื่อลมพัด รุกข- ชาติทั้งหลายมีใบตาลเป็นต้นยอมส่งเสียง น้ำยอมส่งเสียง แต่ในการส่งเสียงของธรรมชาติสองอย่างนั้น ไม่มีจิตชนิดใด ถึงวจีทัณฑะ ก็ไม่มีจิตชนิดนั้น

เรื่องการกระทำความชั่วทางใดมีโทษมากกว่ายังไม่มีการยุติในตอนนี้ เพราะใน ขณะที่พี่ชบัสลีนิครนถ์กำลังนั่งคุยกับ นิครนถ์ นาฏบุตร ผู้เป็นศาสดาเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่นั้น มี สาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร ที่เป็นคฤหัสถ์อีกคนหนึ่งชื่ออุบาสี ได้นั่งฟังอยู่ด้วย อุบาสีคนนี้เป็น สาวกที่สำคัญมากคนหนึ่งของนิครนถ์ นาฏบุตร เพราะมีฐานะร่ำรวยได้ชื่อว่าเป็นคฤหบดี เป็น ผู้ส่งเสริมศาสนาเซนอย่างจริงจัง นอกจากนั้นเขายังเป็นผู้เชี่ยวชาญในคำสอนของนิครนถ์ นาฏบุตรมาก

เมื่อเขาได้ฟังพี่ชบัสลีนิครนถ์เล่าถึงเรื่องการสนทนากับพระพุทธเจ้า เขาก็รับ อาสาที่จะไปสนทนาในเรื่องที่กำลังขัดแย้งและที่พี่ชบัสลีนิครนถ์สนทนาค้างอยู่กับพระพุทธเจ้า เขามีความมั่นใจว่าสามารถที่จะเอาชนะในการโต้เถียงเรื่องทัณฑะและโทษของทัณฑะได้ เขาประกาศว่า

อุบาสีสุตตวณณา ในปบุจสุทนิยา นาม มชฺฌิมนิกายฎฎกาถาย ทติโย
ภาโค, หน้า ๘๘

หากพระพุทธเจ้ายืนยันว่า โนติทัตตะมีโทษหนักกว่าทัตตะอย่างอื่น เขาจะหาเหตุผลมาหักล้าง คำสอนของพระพุทธเจ้า จนกระทั่งให้ได้รับความพ่ายแพ้

นิครนถ์ นาฏบุตรผู้เป็นศาสตรา ส่งเสริมให้เขาไปพบพระพุทธเจ้าอย่างเต็มที่ เพราะคงจะมีความเชื่อว่าอุบาสีสามารถจะหักล้างแนวคิดและคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ แต่ที่มตบัสสีนิครนถ์ ผู้ได้สนทนากับพระพุทธเจ้ามาแล้ว ได้คัดค้านอย่างเต็มที่ เหตุผลที่เขาอ้างคือ พระพุทธเจ้าเป็นกนฺทลอลวง รู้จักวิธีการพูดที่จะให้ศาสนิกอื่นกลับใจมานับถือพุทธศาสนา

แต่นิครนถ์ นาฏบุตรไม่ยอมรับฟัง ยังมีความมั่นใจว่า "คูกรที่มตบัสสี ข้อที่อุบาสีคัดค้านที่จะเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคตม มีไขฐานะ มีไขโอกาส แต่ข้อที่พระสมณโคตมจะฟังเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาสีคัดค้าน เป็นฐานะที่จะมีได้"^๑

เมื่ออุบาสีคัดค้านได้พบพระพุทธเจ้า ก็ได้เริ่มสนทนากันถึงเรื่องกรรมหรือทัตตะและผลหรือโทษที่จะได้รับ

เพื่อความชัดเจนในเรื่องโทษที่จะได้รับจากการทำความชั่วหรือทัตตะ พระพุทธเจ้าทรงเอาการกระทำตามทัศนคติของศาสนาเชนมาซักถามเปรียบเทียบก่อนว่า "คูกรคัดค้าน ท่านจะสำคัญข้อนี้เป็นใจ นิครนถ์ในโลกนี้เป็นอาพาธ มีไขหนัก ห้ามน้ำเย็น คั้นแก่น้ำร้อน เมื่อเขาไม่ได้น้ำเย็นจะต้องตาย คูกรคัดค้าน ก็นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติความเกิดของนิครนถ์ผู้นี้ในที่ไหนเล่า"^๒

อุบาสีคัดค้านได้อธิบายข้อนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เทวดาชื่อมโนสัทวิมีอยู่

^๑พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๓, สุตตคณตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมบัตถกาสก : อุปาสิวาทสูตฺร ข้อ ๒๗, หน้า ๕๖

^๒เล่มเดียวกัน สุตฺรเตยฺยกัน ข้อ ๒๘, หน้า ๕๘

นิกรนั้นก็ยอมเกิดในเทวดาว่าพวกนั้น ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะนิกรนั้นเป็นผู้มีใจเกาะกัณฑ์กระทำกาละ^๑

พิจารณาคำอธิบายของอุบาลีคฤหบดี จะเห็นได้ว่าในการกระทำกรรมที่นั้น ศาสนาเซนก็จิตใจเป็นเรื่องราวสำคัญ พวกนิกรนั้นก็เกรงครัดในการทรมานตนจนตั้งงา สิ้นชีวิตไป ย่อมจะไล่ไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ ทางพุทธศาสนาได้อธิบายความหมายของศาสนาเซนเพิ่มเติมในคำว่า เวคาช้อมโนสฺตวໄວ້ว่า "เทวดาพวกที่ช้อมโนสฺตวໄວ້นั้น ได้แก่วกเทวดาผู้ดีช้อง ก็ถูกทำให้ผู้ถูกส่องไว้ในใจ ก็เพราะพวกนิกรนั้นเหล่านั้นถูกพันไว้ในใจแล้วตาย เพราะฉะนั้น พวกเขาย่อมเกิดในพวกเทวดาที่ช้อมโนสฺตว"^๒

หากคำอธิบายเพิ่มเติมนี้ แสดงว่าพวกนิกรนั้นมีความหวังในการบำเพ็ญตะ ๒ อย่างคือเพื่อให้เกิดในสวรรค์ และการเบียดองกรรม

ในเมื่อการเกิดเป็นเทวดาพวกมโนสฺตวໄວ້ของศาสนาเซนขึ้นอยู่กับจิตใจ แสดงว่าศาสนาเซนก็ถือว่าจิตใจเป็นของสำคัญ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ฟังคำอธิบายของอุบาลีคฤหบดีในเรื่องนี้ พระองค์ทรงเตือนให้อุบาสกคฤหบดีทบทวนเรื่องที่ได้สนทนามาแล้ว แต่อุบาลีคฤหบดีก็ยังยืนยันว่า ในการกระทำบาป กายทั้งห้ายังมีโทษหนักกว่าวจีทั้งห้าและมโนทั้งห้า

เมื่อก็น้อย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงต้องการที่จะทราบว่าเจตนาในการกระทำกรรมชั่วของคนอยู่ที่ส่วนใดของหทัย โดยตรัสถามว่า

คฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนี้นะเนน นิกรถีนโลกนี้ฟังเป็น ผู้สำรวมด้วยการสังวรโดยส่วน ๔ คือ ห้ามนำหังปวง ประกอบด้วยการห้ามบาปหังปวง กำจัดบาปด้วยการห้ามบาป อันการห้ามบาปหังปวงเป็นการถูกตองแล้ว เมื่อเขาก้าวไป ถอยกลับ ย่อม

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๓, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณฑาสก : อุปาวิทวาหสูตร ข้อ ๖๔, หน้า ๘๘.

^๒ เอมเดียวกัน สูตรเดียวกัน

ถึงการเข้าตัวตัวเล็ก ๆ เป็นอันมาก ดูกรคฤหบดี ก็นิกรนถ์
นาฏบุตร บัญญัติวิบากเช่นไรแก่นิกรนถ์^๑

คำตอบของอุบาลีคฤหบดีคือ หากการกระทำบาปนั้นเป็นไปโดยไม่ตั้งใจ
นิกรนถ์ นาฏบุตรถือว่ามิโทษน้อย และถ้าตั้งใจกระทำ ก็มีโทษมาก^๒

สังเกตดูคำสอน ของนิกรนถ์ นาฏบุตร ที่อุบาลีคฤหบดีตอบตอนนี้ จะเห็นได้ว่า
ถึงแม้ว่านิกรนถ์ นาฏบุตรจะถือว่ากายทัฬหะมีโทษหนักที่สุดก็จริง แต่ทั้งนี้ต้องเอาเจตนา
มาตัดสิน ก็ถ้าบาปนั้นกระทำโดยตั้งใจจะมีโทษมากกว่าบาปที่กระทำโดยไม่ตั้งใจ มีปัญหาอยู่
ว่า เจตนาจะจัดเป็นตัณหาส่วนใด พระพุทธเจ้าเลขาตรัสถามต่อไปว่า นิกรนถ์ นาฏบุตรบัญญัติ
เจตนาลงในอวาทะไหนของทัฬหะ คำตอบที่พระองค์ได้รับจากอุบาลีคฤหบดีคือ นิกรนถ์ นาฏบุตร
บัญญัติเจตนาลงในอวาทะ โทษะ

จึงเป็นอันสรุปได้ว่า ถึงแม้ศาสนาเช่นจะถือว่ากายทัฬหะมีโทษหนักกว่าทัฬหะอื่น ๆ
ก็จริง แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนาในการกระทำด้วย กายทัฬหะจึงไม่น่าจะมีโทษมากกว่า
ทัฬหะอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ทางพุทธศาสนาไม่ยอมรับหลักคำสอนนี้ และยืนยันว่าความผิด
ทางใจมีโทษหนักกว่าการกระทำความผิดทางอื่น

ในการสนทนากับอุบาลีคฤหบดี พระพุทธเจ้าทรงซักถามเรื่องทัฬหะอย่างละเอียด
บางครั้งต้องยกตัวอย่างสนทนากัน เพื่อทรงชี้ให้อุบาลีคฤหบดีเห็นว่ามโนกรรมเป็นกรรม
สำคัญและมีโทษหนักในการที่บุคคลจะกระทำชั่วต่าง ๆ เพราะหากใจไม่คิดชั่ว การกระทำ
ความชั่วคงเกิดขึ้นน้อยมาก

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๓, สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มัชฌิมปิณฑกาส์ : อุปาสิวาสสูตร ข้อ ๗๐, หน้า ๕๘.

^๒ เล่มเดียวกันหน้า สูตรเดียวกัน

^๓ เล่มเดียวกัน สูตรเดียวกัน

^๔ เล่มเดียวกัน สูตรเดียวกัน

การสนทนาเชิงโต้เถียงระหว่างพระพุทธเจ้ากับอุบาสิกฤตพหุติ จบลงด้วยการที่
อุบาสิกฤตพหุติยกมัจฉานคโคเหตุ^๑ และหันกลับมาบิณฑิอุพพพาสนา นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อม
ด้วยสาวกเป็นจำนวนมาก ให้ไปรับบิณฑิที่บ้านของตน

เป็นการวิคความคาดหมายของนิกรนต์ นาฏบุตรมาก ในการที่อุบาสิกฤตพหุติเปลี่ยน
ใจไปบิณฑิอุพพพาสนา ครั้งแรกท่านไม่ยอมเชื่อ ต้องไปพิสูจน์ความจริงจนถึงบ้านอุบาสิกฤตพหุติ
เมื่อพบหน้ากัน ท่านก็ถามถึงความเปลี่ยนใจ อุบาสิกฤตพหุติ บอกถึงเหตุผลแห่งการเปลี่ยนใจ
โดยอ้างถึงความดีแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้า และความไม่ดีแห่งคำสอนของนิกรนต์ นาฏ-
บุตร โดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบ พร้อมกับพรรณาคุณของพระพุทธเจ้ามากมาย ไม่สนใจ
ถกการมาของนิกรนต์ นาฏบุตร กระเตรียมเครื่องไทยทานต่าง ๆ เพื่อจะถวายแก่พระพุทธ
เจ้าและสาวก

ตอนผู้ถ่ายทอดของพระสุตฺตนี้ มีข้อความที่ระบุชี้ว่า "ครั้นเมื่อนิกรนต์ นาฏบุตรทนดู
สักการะของพระผู้มีพระภาคไม้ไค้ โสฬิตันอุบได้พุงังมาจากปากใบที่นั่นเอง"

มีหนังสืออุปาสิกสุตฺตควณณา^๒ ได้อธิบายถึงความหมายออกไปอีกในทำนองที่ว่า
นิกรนต์ นาฏบุตรนั้น ทนดูสักการะของพระผู้มีพระภาคไม้ไค้ มีความคิดว่าตั้งแต่พุงังนี้เป็นต้น
ไป เราไม่สามารถพาคคนเป็นจำนวนสิบ ๆ เข้าไปบริโภคนในบ้านของอุบาสิกฤตพหุติได้ หม้อ
ข้าวของเราแตกเสียแล้ว ความเศร้าโศกอย่างรุนแรงเกิดขึ้นแก่นิกรนต์ นาฏบุตร เพราะ
กนที่เกยให้การบำรุงมาแปรเปลี่ยนไป เมื่อความเศร้าโศกเกิดขึ้นมาก โสฬิตที่อยู่ภายใน
ตะลายออกมาแล้วน้อยนักที่สัตว์จะมีชีวิตอยู่ได้ นิกรนต์ นาฏบุตรทรุดท้วลงในสถานที่นี่นั่นเอง

^๑ภาษาบาลีระบุว่า "อด โช นิคณฺณสุตฺต นาฏปุตฺตสุตฺต ภควโต สกฺกาเร คสฺสฆานสุตฺต
คตฺตเถว อุณฺโห โสฬิตํ มุขโต อุคฺคณฺณูติ"

^๒อุปาสิกสุตฺตควณณา หน้า ๔๕

พวกบริวารต้องไขว่ห้างตามท่านออกไปสู่เมืองปาวา และต่อมาไม่นานนัก นิคมนต์ นาฏบุตร ก็สิ้นพระชนม์

การที่ทางพุทธศาสนาอธิบายสาเหตุการสิ้นพระชนม์ของนิคมนต์ นาฏบุตร ไว้ อย่างละเอียด ทำให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจตัวของท่านไขว่เขวไปมาก เพียงแค่สูญเสีย สาวกสำคัญ เสียลาภสักการะ ทำให้ภคชาติผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ไม่สามารถอดทนได้ ถึงกับ กระทบโลหิตออกมา และต่อมาต้องสิ้นพระชนม์กับโรคที่มาจากการกระทบโลหิตนั้น

๖. พระพุทธเจ้าทรงสรุปลักษณะนิคมนต์

สำหรับพวกนิคมนต์นั้น พระพุทธเจ้าเองได้ตรัสถึงลักษณะโดยสรุปไว้ ในนิกนตสูตรว่า

ทสฺสี ภิกฺขเว อสทฺธมฺเมติ สมฺนุํนาคตา นิคฺคนฺตา กตฺตเมหิตฺสฺสี อสุสฺสนฺวา
ภิกฺขเว นิกฺขเวตา ทุสฺสีตา ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา อหิริกา ภิกฺขเว ฌานฺนฺตา
อโนตุกฺคปฺปี่ไฉน ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา อสฺสปรุสฺสภคฺคิโน ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา
อตุกฺคกฺกบรรมฺภกา ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา สฺนฺทิจฺฉีปรามาสิธฺรานทาหิพฺปฏฺฐิสฺสคฺคิโน
ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา กุทฺทา ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา ปาปี่จฺฉา ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา
มิจฺฉาหิฉฺฉิกา ภิกฺขเว นิคฺคนฺตา อิมหิ โช ภิกฺขเว ทสฺสี อสทฺธมฺเมติ สมฺนุํนาค
ตา นิคฺคนฺตา

พระพุทธทวจะข้างต้นนี้ ไม่มีคำอธิบาย แม้ในหนังสือชื่อมโรรสปุรณี^๒ ก็บอก เพียงว่าเป็นข้อความที่ง่าย จึงพอจะวินิจฉัยพระพุทททวจะข้างต้นได้ดังต่อไปนี้

ในเบื้องต้น คำว่า "อสังกรรม" มีความหมายตรงข้ามกับคำว่า "สังกรรม" และคำว่า สังกรรมนี้ ทางพุทธศาสนาหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นคำสอน

^๑พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ ๒๔ สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต : นิคนตสูตร ข้อ ๗๘, หน้า ๑๖๐

^๒หนังสืออธิบายศัพท์หรือข้อความในอังคุตตรนิกาย

ที่ดี ที่ถูกต้อง ฉะนั้น คำว่า "อสังขาร" จึงหมายถึงคำสอนของศาสนาอื่น ที่ทางพุทธศาสนาถือว่า เป็นคำสอนที่ไม่ถูกต้อง ไม่ดี และไม่มีประโยชน์ต่อสัตว์โลก ในประโยคที่ว่า "อสทฺธมฺเมหิ สมฺนาคทา นิคฺคธา" จึงหมายถึงว่า พวกนิครนถ์ประกอบด้วยลักษณะที่เลวหรือประพฤติกตามคำสอนที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ลักษณะที่เลวหรือคำสอนที่ไม่ถูกต้อง นี้เป็นไปโดยเอาพุทธศาสนามาตัดสิน อสังขาร ๑๐ ประการ จึงมีความหมายที่พอสรุปได้ดังนี้

ข้อที่ ๑ ลักษณะของพวกนิครนถ์ที่ว่า "อสุสฺสธา" ซึ่งแปลว่าเป็นผู้ไม่มีศรัทธา นั้น ไม่ได้หมายความว่า เป็นผู้ไม่เลื่อมใสหรือเชื่อในสิ่งใด เพราะในศาสนาเขามีคำสอนที่ให้เขาศาสนิกมีศรัทธาในศรัทธาในศรัทธา ผู้ที่ถึงความหลุดพ้นแล้ว

พระพุทธรูปนี้หมายถึงว่าเป็นผู้มีศรัทธาไม่ถูกต้อง คือ มีความเชื่อในคำสอนของนิครนถ์ นานุกุตร ผู้ที่ทางพุทธศาสนาไม่ยอมรับว่าเป็นศาสดาที่มีความรู้อย่างแท้จริง

ข้อที่ ๒ ที่ว่าพวกนิครนถ์เป็นผู้ "ทุศีล" นั้น คำว่า "ทุศีล" ไม่ได้หมายความว่า เป็นผู้ล่วงละเมิดศีล แต่หมายถึงว่าเป็นผู้มีศีลชั่ว คือมีหลักปฏิบัติสำหรับฝึก กาย วาจา ใจ ที่เลว ถ้าแปลความหมายออกมาอย่างนี้ แสดงให้เห็นชัดว่าพุทธศาสนาประนามศาสนาอื่น มีทางที่จะพิจารณาคัดค้านได้อีกทางหนึ่ง คำว่า "ทุ" ซึ่งเป็นคำอุปสรรคของภาษาบาลีของภาษาบาลีนั้น มีความหมายที่แปลได้คือ ยาก

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าเอาความหมายที่สองคือ “ยาก” หรือ “ลำบาก” มาแปลความหมายของคำว่า “ทุสุลีลา” ก็จะได้ความหมายว่า “เป็นผู้มีศิลปะที่ปฏิบัติได้ยาก” ความหมายนี้ตรงตามความเป็นจริงของข้อปฏิบัติในศาสนาอื่น เพราะพวกเขามีข้อปฏิบัติประจำวันที่เคร่งครัดที่สุด จนเป็นเหตุให้เกิดความเคียดแค้นแก่ร่างกาย ซึ่งทางศาสนาเขนถือว่าข้อปฏิบัติเหล่านั้นเป็นข้อปฏิบัติที่คนโดยทั่วไปปฏิบัติได้ยาก แต่ทางพุทธศาสนาถือการปฏิบัติเช่นนั้นเป็นอรรถกถิมถานุโยค คือเคร่งครัดจนทำให้ตัวเองเกิดความเคียดแค้นลำบาก ความเป็นผู้ทุลีลาของพวกนิกรนต์จึงน่าจะใกล้เคียงลักษณะ ๒ ประการ ก็เป็นผู้มีข้อปฏิบัติที่เอาจริงตามพันธะของพุทธศาสนา และเป็นผู้มีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดจนเกิน

ข้อที่ ๓ ลักษณะที่ว่า อหิริกา คือ “ไม่มีความละอายใน” ตามศัพท์เดิมทางภาษาบาลีนั้น ‘อิริ’ ทางพระพุทธศาสนามีความถึงความละอายแก่ใจในการกระทำบาปต่าง ๆ แต่ความหมายตามพระพุทธรูปที่ว่า ‘อหิริกา’ ซึ่งแปลว่า เป็นผู้ไม่มีความละอาย จึงเป็นลักษณะหนึ่งของพวกนิกรนต์นั้น มีความหมายรวมไปถึงความเป็นผู้ไม่มีความละอายภายนอกด้วยคือพวกนิกรนต์พากันเปลือยกาย เป็นภาพที่เป็นความรู้สึกของสังคม เพราะได้มีการยึดถือกันมานานแล้วว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ประเสริฐที่สุด การที่มนุษย์มีการกระทำเหมือนสัตว์จึงเป็นเรื่องที่น่าละอาย การนุ่งห่มเสื้อผ้าของมนุษย์ นอกจากจะเพื่อป้องกันภัยตามธรรมชาติแล้ว ยังเป็นการปกปิดอวัยวะบางส่วนที่ควรจะปกปิด การเปลือยกายของพวกนิกรนต์นับว่าเป็นภาพที่ไม่น่าดู ผู้เปลือยเองก็จัดว่าเป็นผู้ไม่มีความละอายด้วย

อนึ่ง จากการที่พระพุทธเจ้าเคยโต้ตอบกับสาวกของนิกรนต์ นาฏบุคร พระองค์ทรงทราบว่าพวกนิกรนต์ถือการปฏิบัติทางกายสำคัญกว่าจิตใจ ซึ่งตรงข้ามกับคำสอนพระพุทธเจ้า ที่ถือมโนกรรมคือความคิดและเจตนาเป็นของสำคัญในการกระทำบาปกรรมต่าง ๆ การที่พวกนิกรนต์พากันห่มบาร่างกายอย่างทารุณ โดยไม่เอาใจใส่ต่อการพัฒนาจิตใจนั้น เป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดพระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่า พวกนิกรนต์เป็นผู้ไม่มีความละอาย กับหมายถึงความละอายใจในการที่จะกระทำบาปกรรมต่าง ๆ

คนศิของศาสนาเซมก็ถือ ศีร์ดังกรตั้งแต่อดีตจนถึงพระมหาวีระ หรือนิครนถ์ นาฏบุตร ึ่งเป็น ศีร์ดังกรองค์สุดท้าย พวกนิกรณะจะต้องมีความภักดีต่อศีร์ดังกรเหล่านั้น แต่คนอื่น ๆ ถึงแม้ สังคมจะยอมรับว่าเป็น ศีร์ดังกรก็ไม่นยอมรับ จึงกลายเป็นพวกที่ไม่ภักดีต่อศีร์ดังกร

ข้อที่ ๖ ลักษณะที่ว่า "อตุตฺถกุกฺกสปรวมภกา" คือการยกตนข่มผู้อื่นนั้นว่า พวก นิครนถ์มีการถือมั่นว่า ภักษจะตองสละทุกสิ่งทุกอย่างแม้แต่ชีพินกาย กว่งมีการสำรวจ อย่างเคร่งครัดกระทำสิ่งทีภักษในศาสนาอื่นกระทำไคยาก พวกเขาจึงถือว่าปฏิภานัน สำคัญที่สุด ทำยากที่สุด คีทีสุด จึงเข้าทำนองยกตนข่มผู้อื่น จคโตแย่งของพุทธศาสนาตอน นี้ มีความหมายว่า พวกชนนั้นเดินผิดทางแล้ว ยังมีการดูถูกศาสนาอื่นอีก

ข้อที่ ๗ ลักษณะที่ว่า "สนธิฐฐีปรามาธิอานคานินุญปฏินิสสุคคิโน" คือ ความ ยึดมั่นถือมั่นในควัยความ เ็นรองตนไคยาก" ความหมายในข้อนี้เกือบจะไม่ต้องอธิบายอีก เพราะมีความชัดเจนแล้ว คือการที่พวกนิครนถ์เหล่านั้น มีการปฏิบัติแบบเป็นความรู้สึกของ คนตัว ๆ ไป และถึงแม้จะได้รับการชี้แจงในเหตุผลทีดีจากทางพุทธศาสนา พวกนิครนถ์ เหล่านั้นก็ไม่ยอมรับฟัง คือค้ำทำในสิ่งทีให้ประโยชน์แก่ตนและแก่ผู้อื่นน้อยทีสุด เพราะ มีความเชื่อลัทธิแท้ในคำสอนของนิครนถ์ นาฏบุตร นั้นเอง พวกนิครนถ์นับว่าถูกูถูกชาติ ให้เชื่อเฉพาะในวงแกบ ๆ ไม่มีโอกาสทีจะยอมรับความกิดอื่น ๆ มาเปรียบเทียบหาความถูก ต้องทีแท้จริงเองพวกนิครนถ์จึงมีลักษณะตามข้อนี้

ข้อที่ ๘ ลักษณะที่ว่า "กุหกา" คือ พระพุทธพจน์นี้แสดงชัคว่าพวก-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิครนถ์เป็นพวกที่เลี้ยงซีฟโดยการแสวงหาหรือมายา มีชีวิตอยู่ด้วยการหลอกลวง ความหมายในข้อนี้เห็นจะคงพูดถึงภูมิหลังของศาสนาพุทธและเซนอีกกรัง พระมหาวีระหรือนิครนถ์ นาฏบุตร นั้น มีอายุมากกว่าพระพุทธเจ้า และเที่ยวประกาศศาสนาเซนก่อนที่จะมีพุทธกาลนา ปรากฏว่าศาสนาเซนไ้รับการนับถือจากคนเป็นจำนวนมาก เพราะคนเหล่านั้นเชื่อว่านิครนถ์ นาฏบุตร เป็นพระอรหันต์ผู้มีความรู้มากและบริสุทธิ์ แต่เมื่อมีพระพุทธกาลนา ก็เกิดมีปัญหาระหว่างนิครนถ์ นาฏบุตร กับ พระพุทธเจ้าว่าใครเป็นพระอรหันต์ที่แท้จริง หากยึดถือตามคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ผู้เป็นพระครหันต์ที่แท้จริงคือพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติแห่งความเป็นพระอรหันต์ครบทุกอย่าง เช่นการรู้ดีโดยชอบ มีความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจ ทรงมีพระกรฤเท่อมวลสัตว์หวังประโยชน์ต่อผู้อื่นมากกว่าตนเอง พระองค์ไม่เคยหวั่นไหวในการไ้ล้าถากและเสียดถาก ทรงทำงานในหน้าที่ของพระองค์อย่างดีที่สุด สาวกของพระพุทธเจ้าก็จะมีอุคมคติอันเดียวกับพระองค์ ในทางตรงข้ามตัวนิครนถ์ นาฏบุตรเองและสาวก ปรากฏว่าที่หลายครั้งที่แสดงอาการเสียดายเสียดใจในคราวที่สูญเสียลาภ โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกิน อันเป็นการฉิควิฉิขของนักบวช ผู้ได้ชื่อว่าสละกิเลส และแสดงว่าพวกนิครนถ์ยังถือเรื่องลาภและสักการะเป็นสำคัญ บางครั้งพยายามยกย่องตัวเองในเรื่องการให้ทาน พยายามอวดว่าตนเองดีกว่านักบวชในศาสนาอื่นเพื่อจะได้มีลาภสักการะมาเลี้ยงซีฟ ความดีที่พวกเขาแสดงออกนั้น ทางพุทธศาสนาถือว่าไม่ไ้เป็นความดีเลิศ แต่พวกนิครนถ์ก็สามารทำให้ชาวบ้านผู้ที่เชื่อถึ้ลอะโร่ง่าย ๆ หองนับถึ้ว่าเป็นการดีเลิศ การปฏิบัติคนเพื่อให้คนอื่นเห็นว่าคุณเป็นผู้นิ เกษลของพวกนิครนถ์นี้แหละทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นการลวงโลก

¹ Radhakrisnan Indian philosophy vol.1 p.286

ข้อที่ ๘ ลักษณะที่ว่า "ปากิจนาค" คือ เป็นผู้มีความปรารถนาลามก" นั้น เป็นการตรัสโดยสังเกตุความประพฤติกของ"พวกนิกรณ"ในสมัยนั้น ที่เป็นไปในลักษณะตามที่กล่าวแล้วในข้อที่ ๘ และหากเปรียบเทียบวาทคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ในอากังเขยยสูตร^๑ เรื่องสิ่งที่ไม่ภวชในศาสนาของพระนางจะพึงหวังจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์และในสามัญญลสูตร^๒ เรื่องประโยชน์จากการเป็นสมณะในพุทธศาสนาที่ไม่มีข้อความใดที่เกี่ยวกับการให้ภวชของ พระองค์หวังลาภสักการะ เพื่อความอยู่สบายในชาตินี้เลย จะเห็นลักษณะความแตกต่างระหว่างพจนนิกรณกับนักบวชในพุทธศาสนามากขึ้นการประพฤติกนเป็นภวชแล้วยังมีความปรารถนาเหมือนกับคนที่อยู่กรงเรือน เป็นเรื่องที่น่ารังเกียจมาก หากยึดถือความดีนะของพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมองพวกนิกรณว่าเป็นผู้มีความปรารถนาลามก ตามเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น

ข้อที่ ๑๐ ลักษณะที่ว่า "มิจณาปฏิฐิก" คือ "มีความเห็นผิด" เป็นเรื่อง - ขรรมดา เพราะข้อความในพระไตรปิฎกหลายตอน มีการกล่าวถึงศาสดาองค์อื่น เจ้าสัทธินอื่น หรือศาสนิกของศาสนาอื่น เป็นผู้มีความเห็นผิด คือผิดไปจากคำสอน^{ที่๑๐}ของพุทธศาสนา ไกรกัถวมที่มีความเห็นผิดไปจากคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็จะได้ชื่อว่า เป็นมิจณาปฏิฐิกทั้งนั้น

ข้อความในนิคัถลสูตรทั้งหมด จะหาความดีของนิกรณไม่ได้เลย ทั้งนี้อาจจะเป็นผลมาจากการแข่งขันกันแย่งแย่งศาสนา ที่จะหาจุดอ่อนของแต่ละศาสนามาโจมตีกัน ลักษณะเช่นนี้จึงมีการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก และเนื่องมาจากการที่พุทธศาสนาสรุปลักษณะของนิกรณได้ ๑๐ ประการนั้นแสดงว่าในสมัยนั้นศาสนาเขนกงจะแพร่หลายมาก พวกนิกรณที่เป็นนักบวชซึ่งมีวามวนมากนั้น คงมีความประพฤติที่ไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร จึงทำให้พุทธศาสนากล่าวถึงในทางที่ไม่ดีแท้ ทั้ง ๆ ที่ข้อบังคับสำหรับนักบวชหรือนิกรณ มีมากกว่า

^๑ อยู่ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๒ สุตตันตปิฎก มัชฌิมปิฎก มุลลปัจฉาสก : ข้อ ๓๓-๓๐, หน้า ๔๘-๕๔

^๒ ฉบับเดียวกัน เล่ม ๘, ข้อ ๕๑-๖๖๐, หน้า ๕๔-๕๘

๓. พระพุทธเจ้ากับพระมหาวีระ

พระพุทธเจ้าและพระมหาวีระ ดำรงพระชนม์อยู่ร่วมสมัยกัน และได้ทำการเผยแพร่ศาสนาไปในดินแดนที่อยู่ใกล้เคียงกัน ในบางครั้งพระพุทธเจ้าและพระมหาวีระประทับที่ถิ่นที่เดียวกันบ้าง แต่เท่าที่เรารู้พออนุมานได้จากคัมภีร์พุทธศาสนาหรือของศาสนา เช่น ศาสนาทั้งสองไปเผยแพร่ชนิชนกันโดยตรงเลย

การโต้แย้งระหว่างศาสนาทั้งสอง ไม่ใช่เป็นการโต้แย้งระหว่างศาสนากับศาสนา ในที่เฉพาะเท่านั้น แต่เป็นการโต้แย้งระหว่างศาสนากับสาวก หรือระหว่างสาวกของแต่ละศาสนา ความเกี่ยวข้องกันของสองศาสนานี้ เป็นไปในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่ละศาสนา จะไม่เห็นด้วยในเรื่องคำสอนของอีกศาสนาหนึ่ง โดยเฉพาะตัวศาสนาแล้ว จะมีข้อความที่ทั้งพระพุทธเจ้าและพระมหาวีระโจมตีกัน โดยที่ศาสนาทั้งสองไม่เคยพบหน้ากันเลย

ในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทหลายแห่ง มีการบันทึกถึงการที่พระมหาวีระได้พยายามดองสาวกของพระองค์ไปโต้ว่าหะกับพระพุทธเจ้าหลายครั้ง แต่สาวกแต่ละคนของพระมหาวีระที่ไปโต้ว่าหะกับพระพุทธเจ้านั้น ไม่เคยได้รับชนะในการโต้ว่าหะเลย

ทางบ้านพุทธศาสนา ไม่ปรากฏว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงส่งสาวกของพระองค์ไปโต้ว่าหะกับพระมหาวีระเลย ความพยายามของพระมหาวีระที่จะให้พระพุทธเจ้าจำนนต่อคำกล่าวโต้ของตน จึงนับเป็นความพยายามฝ่ายเดียว แต่ผลที่ได้รับจากความพยายามนั้น คือ การที่พระมหาวีระต้องสูญเสียสาวกคนสำคัญ ๆ ไปหลายคน จนเป็นเหตุให้พระองค์เองต้องเสียดพระทัยจนกระทั่งโลหิต

๔. เรื่องราวของศาสนาเซนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

เรื่องต่อไปนี้ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในศาสนาเซน ที่มีผลให้พุทธศาสนิกชนมีความคิดและความเคลื่อนไหวในการที่จะปรับปรุงพุทธศาสนาให้ดีขึ้น และเป็นสาเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงท่าทีอดทนทางพุทธศาสนา เพื่อเปรียบเทียบกับศาสนาเซนในข้อที่ว่า คำสอนและศาสนาของศาสนาใดมีคุณค่าต่อผู้ที่นับถือมากกว่า

เรื่องแรกเป็นความแตกแยกของนิครนถ์ที่เป็นนักบวช^๑ หลังจากนิครนถ์ นาฏบุตร ผู้เป็นศาสตราจารย์พระขรรค์เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นที่เมืองปาวา พวกนิครนถ์เหล่านั้นเอากรรมที่ ความรู้มากกว่ามาเป็นเหตุอุกเหี้ยมกันและกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้น บางพวกของนิครนถ์เหล่านั้น อ้างว่าตนรู้มากกว่า ปฏิบัติดีกว่า แล้วดูถูกคนอื่น ๆ จนในที่สุดพวกนิครนถ์เหล่านั้นแตกแยกออกเป็นสองพวก พยายามกอบจับผิดของกันและกัน จนทำให้พวกที่เป็นกษัตริย์มีความเบื่อหน่ายพวกนิครนถ์ที่เป็นนักบวชเหล่านั้น ศาสนาเชนในตอนนี้ จึงเป็นไปในลักษณะก้าวไปสู่ความเสื่อมอย่างเฉียบ

ประจวบกับเวลานั้น เป็นเวลาที่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยสาวกที่เป็นพระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จไปถึงเมืองปาวา^๒ กษัตริย์เมืองปาวาได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยสาวกให้ประทับอยู่ในห้องพระโรงใหม่เพื่อเป็นกิริมงคล หลังจากพระพุทธเจ้าแสดงธรรมเทศนาแก่พวกกษัตริย์เหล่านั้นแล้ว ก็ทรงมอบหมายให้พระสารีบุตรผู้เป็นอัครสาวกแสดงธรรมให้พวกภิกษุที่คิดความมางง

พระสารีบุตรได้ออกเอาการแตกแยกของพวกนิครนถ์ มาเป็นสาเหตุแห่งการแสดงธรรมแก่พวกภิกษุ เหตุผลที่พระสารีบุตรอ้างในครั้งแรกคือ "เพราะธรรมวินัยอันนิครนถ์ นาฏบุตร กล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ มีโทษธรรมที่ท่านผู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เป็นธรรมวิเศษ

^๑ดูพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๑ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค : สังคีตสูตร ข้อ ๒๒๕, หน้า ๑๔๔.

^๒เป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของพวกมัจฉกษัตริย์

ที่มีที่พำนักอันหาตายเวยแล้ว เป็นธรรมเนียมไม่มีที่พึ่งอาศัย”

การแตกแยกที่เกิดขึ้นในศาสนาเซน พระสารีบุตรไม่ถือว่าเป็นความผิดของพวกนิกรนักรู้ว่านั่น แต่ถือว่าเป็นความผิดของนิกรนักรู้ว่านั่น นานุมิตร ผู้เป็นภรรยา ที่ประกาศคำสั่งคนที่ไม่ดีเอาไว้ ทำให้สาวกเหล่านั้นไม่สามารถที่จะยึดถือคำสั่งสอนของศาสดาไว้เป็นแบบแผนที่ดี ในการที่จะปฏิบัติตนได้เป็นไปในแนวเดียวกัน อันเป็นการถูกต้องตามคำสั่งสอนของศาสดา

จากการศึกษาถึงศาสนาเซนในเมืองต้น ทำให้ทราบว่าศาสนาเซนมีระบบนักบวชเหมือนพุทธศาสนา นักบวชของศาสนาเซนเหล่านั้น มีข้อปฏิบัติเพื่อฝึกกาย วาจา ใจ มากมาย พระสารีบุตรจึงเรียกข้อปฏิบัติเหล่านั้นว่าธรรมเนียม เช่นเดียวกับที่พุทธศาสนา เรียกข้อปฏิบัติของศาสนาเซนได้รับการสืบทอดมาจากนิกรนักรู้ว่านั่น นานุมิตร โดยอาศัยการจำของนิกรนักรู้ที่เป็นสาวก สาวกที่เป็นผู้สูงอายุ ก็จำข้อปฏิบัติเหล่านั้นได้มาก การอาศัยความจำมาเป็นเครื่องตัดสินความผิดถูกในข้อปฏิบัติเหล่านั้น จึงเป็นไปได้ที่จะมีความผิดหลากหลายเกิดขึ้นและเป็นสาเหตุให้พวกนิกรนักรู้เหล่านั้นทะเลาะกัน

แต่พระสารีบุตรมิได้เอาข้อนั้นมาตำหนิ เพราะในขณะที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ไปถึงเมืองปาวานัน เป็นเวลาที่นิกรนักรู้ว่านั่น นานุมิตร ได้บรรลุนิรวาณะได้ไม่นานนัก พระสารีบุตรจึงไม่ถือว่าเป็นความผิดของสาวกนิกรนักรู้ว่านั่น นานุมิตร ที่แตกแยกกัน แต่ถือเป็นการผิดของตัวภรรยาเองที่เคียว ที่ไม่มีความรู้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นเหตุให้ประกาศคำสั่งสอนที่ผิด ๆ ออกมา คำสอนเหล่านั้นไม่สามารถเป็นที่พึ่งของสาวกได้ พระสารีบุตรได้สอนพวกภิกษุในเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับภรรยา

“ส่วนธรรมนี้และ อันพระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายตรัสไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่นำผู้ปฏิบัติให้ออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมถ้อย

พระสวามีผู้มีเจ้าประกาศไว้แล้ว^๑

ถ้อยคำของพระสารีบุตร ทั้งที่กล่าวถึงคำสอนของศาสนาเซนและพุทธศาสนา นั้น แสดงให้เห็นชัดแล้วว่า คำสอนของศาสนาใดดีกว่า ในระหว่างพระพุทธเจ้ากับพระมหาวิระ แต่ก็เป็นเรื่องธรรมดาที่ศาสนิกของแต่ละศาสนา จะยกย่องคำสอนของตนว่าดีกว่าของศาสนาอื่น และแทนที่พระสารีบุตรจะแสดงธรรมเรื่องนั้น ท่านกลับทำการตรวจสอบคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อหาความถูกต้อง แล้วจัดไว้เป็นหมวดหมู่ แสดงให้วงภิกษุได้สังกั การกระทำเช่นนี้ของพระสารีบุตร นับเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อรักษาพุทธศาสนา ครั้งแรกในขณะที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์อยู่ การตรวจสอบคำสอนเพื่อหาความถูกต้องนี้ พระสารีบุตรเรียกว่าการสังคายนา และให้เหตุผลในการสังคายนาครั้งนี้ว่า "พวกเราทั้งหมดซึ่งตั้งกายนา ไม่พึงกล่าวแก่งแย่งกันในธรรมนั้น การที่พรหมจรรย์นี้จะพึงยั่งยืนตั้งอยู่นานนั้น พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ชนมาก เพื่อความสุขแก่ชนมาก เพื่อความอนุเคราะห์แก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย"^๒

การแตกแยกของพวกนิกายครั้งนี้ จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่มีผลต่อพุทธศาสนา ทำให้พระสารีบุตรคิดสอบทานและรวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้อย่างเป็นระเบียบ เพื่อให้สาวกของพระพุทธเจ้าจะไม่ต้องมีเรื่องแตกแยกกันในอนาคต เมื่อพุทธศาสนิกไม่มีความขัดแย้งกันในกลุ่มคำสอน ก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากแก่หมู่ชนผู้เป็นพุทธศาสนิก

การแตกแยกของพวกนิกายนั้น ได้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในหมู่พุทธศาสนิกที่เป็นนักบวชอย่างกว้างขวาง ครั้งหนึ่งในขณะที่พวกนิกายกำลังแตกแยกกัน มีนักบวชในพุทธศาสนา รูปหนึ่งชื่อ สามเณรจุนทะ ผู้จำพรรษาในเมืองปาวา ได้ทราบเรื่องราวนี้ดี เมื่อออกพรรษาแล้วก็ไปบอกเรื่องนี้แก่พระอานนท์ผู้เป็นพระภิกษุผู้มีบิณฑิกลีลาของพระพุทธเจ้า พระอานนท์

^๑พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๑ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิหารก : สังคีตสูตร ขว ๒๒๕, หน้า ๑๘๘.

^๒เดิมเดียวกัน สูตรเดียวกัน

ได้พาสามเฒ่าจู่ตะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลให้พระองค์ทราบถึงความแตกแยกของพวก
นิกรนต์ แล้วแสดงความคิดเห็นว่า “ข้าพระพุทธองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีความกำริบอย่างนี้
ว่า สมัยเมื่อพระผู้มีพระภาคล่วงสัปปไปแล้ว ความวิวาทอย่าได้เกิดขึ้นในสงฆ์เลย ความ
วิวาทนั้น มีแต่เพื่อไปเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก ไม่ใช่สุขของชนมาก.....”^๑

ความกึกก้องที่วิพากษ์เรื่องนี้ของพระกานนท นับว่าเป็นเรื่องที่น่าจะเป็นไปได้
ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือความแตกแยกของพวกนิกรนต์ ที่เกิดขึ้นหลังจากนิกรนต์ นาฏบุตร ได้
สิ้นพระชนม์ เพียงไม่นานนัก พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเหตุที่พวกภิกษุจะทะเลาะกัน มีราย
ละเอียดที่พอสรุปได้ว่า การทะเลาะวิวาทจะเกิดขึ้นในหมู่นิกายของพระอังกิได้ เพราะสาวก
โดยเฉพาะ ภะภิกษุผู้มีนิสัยต่อไปนี้คือ

๑. เป็นผู้มักโกรธ ไม่มีความเคารพยำเกรงในศาสนา ในพระธรรม และใน
หมู่สงฆ์ด้วยกัน
๒. เป็นผู้มีความดบหลู่ ที่เสมอ
๓. เป็นผู้มีความริษยา ทรหณี
๔. เป็นผู้โอ้อวด มีมารยา
๕. เป็นผู้มีความปราดนาดามาก
๖. เป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อเพียงผิวเผิน^๒

พวกนิกรนต์ที่แตกแยกกันจะมีนิสัยเป็นอย่างไรนั้น คัมภีร์ทางพุทธศาสนาไม่ได้
บันทึกไว้ หากพิจารณาตามความเป็นจริงแล้ว สังคมของศาสนาใดก็ตาม หากมีสาวกผู้
มีลักษณะนิสัยอย่างนี้ ก็เป็นการยากที่จะไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้น

^๑พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
อุปริยัตตวรรค : สามกามสูตร ข้อ ๘๖ หน้า ๘๒

^๒เล่มเดียวกัน! สูตรเดียวกัน

นอกจากนี้แล้ว การแตกแยกของพวกนิกายนี้ ยังเป็นสาเหตุให้พระพุทธเจ้า คริสต์ถึงกำชอบที่คีและไมคี ความที่พระศาวิบุศรนำไปเป็นข้ออ้างในการสังคายนาครั้งที่กล่าว แล้วข้างต้น ในปสาทิกสูตร^๑ มีข้อความแสดงว่าหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงทราบการแตก แยกของพวกนิกายนี้ตามคำกราบทูลของพระอานนท์และสามเณรจุนทะแล้ว พระนางก็ยังได้ คริสต์ถึงเรื่องภาสคาคูฎฐจริงและรู้ไม่จริงอีกเรื่องหนึ่ง โดยทรงเน้นข้อที่ว่า ในโลกนี้ศาสดา องค์ใดหากเป็นผู้จริงโดยชอบ คำสั่งสอนของศาสดาองค์นั้นก็จะเป็นคำสอนที่ดี สามารถ นำสัตว์ออกจากทุกข์ เป็นประโยชน์แก่สัตว์จำนวนมากได้ และพระองค์ทรงยืนยันว่า คำสอน ของพระองค์เป็นคำสอนที่แท้จริง

เรื่องราวของศาสนาเซนเกี่ยวกับการแตกแยก ที่ทางพุทธศาสนาบันทึกไว้ ก็อยู่ ในส่วนที่จะเผยแผ่พุทธศาสนา โดยเอาความบกพร่องของศาสนาเซนเป็นเหตุ แต่ก็ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับศาสนาทั้งสองนี้ประการหนึ่งว่า ศาสนาเซนและศาสนาพุทธ ต่างก็ แพร่หลายไปแถบนี้มาก ความเคลื่อนไหวของศาสนาเซน มีความสำคัญพอที่พุทธศาสนาจะ ก่อเป็นตัวอย่างในทางที่เสียหายได้

---

^๑ พระไตรปิฎกฉบับหลวง (๒๕๑๔) เล่มที่ ๑๑ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค : ขอ ๘๖ หน้า ๑๐๗